

הלכות עבודה זרה פרק ד (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום השיעור: רמב"ם הלכות עבודה זרה, פרק ד' — עיר הנדחת

הקדמה לפרק

הפרק הרביעי בהלכות עבודה זרה עוסק במסית ומדיח ובעיר הנדחת. בעבודה זרה קיים דין מיוחד שאינו קיים בעבירות אחרות: בעבירות אחרות, המדבר לאחר עובר אולי על לפני עור, אך אינו חלק מהעבירה עצמה. בעבודה זרה לעומת זאת, המסית והמדיח מקבל עונשים חמורים מאוד עם לאווין ספציפיים, אף על פי שהוא עצמו לא עבד עבודה זרה. כך גם עיר הנדחת — דין הקיים רק בעבודה זרה, ולא בחילול שבת או בעבירות אחרות.

[חידוש — מדוע עיר הנדחת מרכזית אצל הרמב"ם:] הרמב"ם הניח בפרק א' שעבודה זרה היא "מדרון חלקלק" — מתחילה בטעות חלקית של נביא או חכם, אחר כך המון העם לוקח את זה הלאה, מגיעים מסיתים ומדיחים, עושים דת חדשה, עובדים צורות וכווכבים. עיר הנדחת היא סוף התהליך — עיר שלמה נמשכת אחר עבודה זרה. זה מתאים למסגור של הרמב"ם כיצד עבודה זרה מתפתחת.

[חידוש — עיר הנדחת כדת שקר:] עיר הנדחת אינה רק שאנשים בודדים עובדים עבודה זרה — אלא שקבוצה שלמה נמשכה אחר עבודה זרה והפכו לאנשי דת שקר. הרמב"ם רואה זאת כמרד דתי, לא רק עבירות בודדות.

הלכה א' — דיני מדיחי עיר הנדחת ואנשי עיר הנדחת

הרמב"ם: "מדיחי עיר מישראל הרי אלו נסקלין, אף על פי שלא עבדו עבודה זרה אלא הדיחו את יושבי עירם עד שעבדו אותם... ואנשי עיר הנדחת נהרגין בסיף. והיא שעבדו עבודה זרה או שקיבלו עליהם באלוה. ואזהרה על מדיחין מניין? תלמוד לומר 'לא ישמע על פיך'. אינו נעשית עיר הנדחת עד שיהיו מדיחיה שנים או יותר על שנים, שנאמר 'יצאו אנשים בני בליעל'. ויהיו מדיחיה מאותו השבט ומאותה העיר, 'מקרבך', וידיחו את יושבי עירם'. עד שידיחו רובה."

פשט

הרמב"ם מניח את יסודות עיר הנדחת: (1) המדיחים — המסיתים את העיר לעבודה זרה — נסקלים, אף על פי שהם עצמם לא עבדו עבודה זרה. (2) אנשי העיר — שהודחו ועבדו ממש עבודה זרה או קיבלו עליהם אלוהות — נהרגים בסיף (הריגה בחרב). (3) האזהרה (לאו) על מדיחים היא "לא ישמע על פיך". (4) צריכים להיות לפחות שני מדיחים (לשון רבים — "אנשים בני בליעל"). (5) המדיחים צריכים להיות מאותו שבט ומאותה עיר. (6) צריך להדיח את רוב העיר.

חידושים וביאורים

[חידוש — מסית לעומת מדיח:] "מסית" פירושו להסית, לעורר — זהו מעשה הדיבור. "מדיח" פירושו התוצאה — הצליח להסית את האחר, להטותו מהדרך הטובה. הלשון "מדיח" הוא מאותו שורש כמו "ונדחו והשתחוויתם" — להידחות מהדרך הנכונה. "מדיחי עיר" פירושה אלה שביצעו את הדחיית העיר.

[חידוש — מדוע המדיחים לא עבדו בעצמם:] המדיח עצמו אינו עובד עבודה זרה כי "הרמאי חכם יותר — הוא יודע שזה שטויות." המדיח הוא המניפולטור שיודע שזה שקר, אך הוא משכנע אחרים.

[חידוש — מדוע סייף ולא סקילה לאנשי עיר הנדחת:] בדרך כלל אומרים שסקילה חמורה יותר מסיף. זה אומר שאנשי עיר הנדחת מקבלים "קולא" לגבי מיתתם. החידוש העמוק:

עיר הנדחת אין לראות כעונש רגיל, אלא כמלחמה. הרמב"ם במורה נבוכים חלק ג' פרק מ"ב אומר זאת גם כן. רק בהבנה זו אפשר להבין הלכות שונות:

- מדוע הורגים חפים מפשע (נשים, ילדים, נכסים) — בעונש רגיל** בוחנים כל אדם בנפרד, אך במלחמה זה שונה.
- מדוע סייף — סייף הוא דרך הריגה מלחמתית.** אי אפשר לקחת מאות אנשים ולהפיל כל אחד מגג (סקילה) — זה לא מעשי. סייף הוא כלי המלחמה הטבעי.

3. תקדימים של מלחמה נגד עבודה זרה — פנחס בן אלעזר הרג ברומח (חנית), שגם היה הכרות מלחמה. "קנאין פוגעין בו" אינו בדרך עונש אלא בדרך מלחמה. כך גם בעגל — "חרב איש באחיו" — כאשר יש חילול השם כזה, זהו ענין של מרידה במלכות שמים, וצריך להכריז מלחמה.

[חידוש — המודח כ"תינוק שנשבה" במעין:] המודח אינו ממש תינוק שנשבה, אך הוא מודח — שכנעו אותו למרבה הצער. הוא נהרג בדין עיר הנדחת, שהוא סוג דין אחר, והוא פחות חמור (סייף במקום סקילה) כי הוא רק הודח.

[חידוש — הקבלה לשבעה עממין:] שבעה עממין (כנעני, חתי וכו') הם גם סוג של עיר הנדחת, כי גם עבירתם היא חלק העבודה זרה. כפי שרואים בפרשת שופטים, שהבעיה של השארת שבעה עממין היא כי "אחר כך ילכו בניך וידחו לעבודה זרה על ידם." רואים שכללי הדינים צריכים להיות דומים — שניהם מלחמה נגד עבודה זרה כמערכת.

[חידוש — אם רק מדיח אחד:] אם יש רק מדיח אחד, אין דין עיר הנדחת. אך האנשים שעבדו עבודה זרה מקבלים עדיין את עונשם הרגיל — סקילה. להיפך, ללא עיר הנדחת הם מקבלים עונש חמור יותר (סקילה < סייף), אך לכן נופל הממון שלהם מחרם והריגת כל העיר.

[חידוש — מדוע כל כך הרבה הגבלות:] ההגבלות הרבות (שני מדיחים, מאותו שבט, מאותה עיר, רוב העיר) מתאימות לשיטה ש"עיר הנדחת לא היתה ולא נבראה" — התורה עשתה הגבלות שונות כי צריכה להיות הלכה כזו כדי שהעולם ידע את חומרת עבודה זרה, אך לא בהכרח מיועד שיהיה קל לבצע זאת.

הלכה — מינימום ומקסימום של אנשי עיר הנדחת

הרמב"ם: צריך להיות רוב העיר שהודח, והמודחים צריכים להיות לפחות מאה איש, ומקסימום עד רובו של שבט — אך לא רובו של שבט עצמו. "ולא כפר קטן" — לא כפר קטן, "ולא כרך גדול" — לא עיר גדולה. כל פחות ממאה הוא כפר. כרך גדול הוא כאשר גר שם רוב השבט. אם הדיחו רובו של שבט — נדונין כיחידים.

פשט

המינימום לעיר הנדחת הוא מאה איש, והמקסימום הוא עד (אך לא כולל) רוב השבט. מקום עם פחות ממאה נקרא כפר קטן, מקום עם רוב השבט נקרא כרך גדול — שניהם אינם יכולים להיות עיר הנדחת. כאשר רוב השבט הודח, הם לא משוחררים, אלא כל אחד נדון כיחיד.

חידושים והסברות

פשט

המדיחים צריכים לדבר בלשון רבים — "נלך", "נלך ונעבוד" — כי כך כתוב בפסוק. הם צריכים להסית לעבודות ספציפיות שחייבות מיתה — עבודות העיקריות של עבודה זרה: **זבחה, מקטר, מנסך, משתחה, או מקבלו עליו באלוה.**

חידושים והסברות

[חידוש — המדיח צריך להיות "צנוע":] המדיח צריך להיות "ענו" (צנוע), כי אם הוא בעל גאווה, העולם לא ילך אחריו.

[חידוש — סתם "נהיה גויים" אינו מספיק:] אם המדיח אומר סתם "נהיה גויים" ללא עבודה זרה ברורה — רק מעט התרשלות או גויות — זה לא דיין עיר הנדחת. צריכה להיות עבודה זרה ברורה, ממש "נלך ונעבוד".

[חידוש — המדיח צריך להיות "חלק מהתנועה":] המדיח עצמו לא צריך לעבוד עבודה זרה (הוא נסקל אף שהוא עצמו לא עבד). אך — הוא צריך להראות שהוא רוצה לעבוד, הוא צריך להיות חלק מהקבוצה. אף שבסוף מתברר שלא, הוא צריך להיות חלק מהתנועה.

[חידוש — הקשר לפרק הראשון:] אם היה מעשה מדיח כמו בפרק הראשון, שעושים רק טעות קטנה (למשל, הקב"ה רוצה שנכבד את הכוכבים), זה לכאורה לא היה דיין עיר הנדחת. צריך ללכת עד הסוף — ממש עבודה זרה. אך — אם אחד אומר פשוט "נלך ונעבוד" ללא כל מיני טעמים, רק בחשבון, הוא עדיין מסית ומדיח.

הלכה — עיר הנדחת נידונה רק על ידי בית דין הגדול של שבעים ואחד הרמב"ם: "אין דנין עיר הנדחת אלא בבית דין הגדול של שבעים ואחד." המקור: "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא... אל שעריך" — מאן לומדים שיחידים נידונים בבית דין של כל שער ושער (בית הדין של כל עיר), אבל עיר הנדחת נהרגין בבית דין הגדול.

פשט

בדרך כלל לדיני נפשות מספיק בית דין של כ"ג, אך לעיר הנדחת צריך את הסנהדרין הגדול.

חידושים והסברות

[חידוש — "שער" כסמל של בית דין:] בערים הקדומות שער העיר היה סמל העיר — כל עיר עם השער שלה היה לה בית דין משלה. הפסוק "אל שעריך" פירושו לכן בית דין.

[חידוש — ההגיון של בית דין הגדול:] עיר היא רמה אחת, ובית דין הגדול הוא מעל כל הערים, לכן מתאים שדין הנוגע לעיר שלמה יעלה לבית הדין הגבוה ביותר.

[חידוש — הקשר למלחמה:] הרמב"ם מניח שלעיר הנדחת יש אלמנטים מלחמתיים, מה שמתאים גם לכך שמלחמה גם צריכה בית דין הגדול.

הלכה — ערי המקלט אינן נעשות עיר הנדחת

הרמב"ם: "אחת מערי המקלט אינה נעשית עיר הנדחת", כי כתוב "באחת שעריך" — "שעריך" פירושו ערים השייכות לשבט, אך ערי המקלט אינן שייכות לשבט, אלא הן ערים שהשבטים נתנו לכלל ישראל.

פשט

ערי המקלט אינן יכולות להיות עיר הנדחת כי הן אינן "שעריך" — לא עריך.

חידושים והסברות

[חידוש — מחלוקת רמב"ם וראב"ד:] הראב"ד חולק ואומר שערי המקלט כן היו פעם שייכות לשבטים — השבטים ירשו אותן ואחר כך נתנו אותן לערי המקלט. לכן זה נקרא "שעריך". הרמב"ם לעומת זאת סובר ש"שעריך" פירושו מה ששייך לך עכשיו — ומכיוון שערי המקלט נתונות למעשה, הן כבר לא "שעריך", אף שפעם ירשו אותן.

[חידוש — המקור ל"ולא ימחה שבט מישראל":] המגבלה של רובו של שבט נלמדת מהלשון "ולא ימחה" — שלא למחות שבט מישראל. זה גם מושווה ללשון ביבום שכתוב "ולא ימחה שמו מישראל". המסקנה היא שלכאורה זו גזירת הכתוב.

[חידוש — מעשה פילגש בגבעה:] בפילגש בגבעה היה מעין עיר הנדחת — לא בגלל עבודה זרה, אלא סוג של עיר הנדחת.

[חידוש — החשבון של "מאה":] אם מאה צריך להיות הרוב, הרי שהעיר צריכה להיות כמעט מאתיים איש? התירוץ: מאה יכול להיות גם כל העיר — יכול להיות שכולה של עיר הודחה, לא רק רוב. הדין של רוב הוא רק לגבי שבט (אין להרוג רוב השבט), אך לגבי העיר יכול להיות אפילו כל העיר.

[חידוש — השוואה למגילה:] במגילה יש גם חילוק בין כפר לעיר, אך שם הקריטריון הוא עשרה בטלנים, בעוד כאן בעיר הנדחת הקריטריון הוא מאה איש.

[חידוש — סברא מדוע כפר קטן אינו נעשה עיר הנדחת:] עיר קטנה שעובדת עבודה זרה אינה מרידה במלכות שמים — זו לא מרד שדורש תגובה מלחמתית. ורובו של שבט הוא כבר מרד גדול מדי — זה כבר "מלחמת אזרחים" — ואי אפשר לדון כך. אך יכול להיות גם גזירת הכתוב פשוטה ללא סברא.

הלכה — מי צריך להדיח: תנאי המדיחים

הרמב"ם: עיר הנדחת נעשית רק כאשר שני גברים (לפחות) הדיחו. אך אם נשים או קטנים הדיחו, או יחיד הדיח, או רק מיעוט העיר הודח, או הודחו מאליהן (מעצמם ללא מדיח), או אנשים מחוץ לה (מחוץ לעיר) הדיחו — בכל המקרים הללו אין דיין עיר הנדחת, אלא הרי הם יחידים שעבדו עבודה זרה — סוקלין כל מי שעבד, וממונם הולך ליורשיהם.

פשט

כאשר חסר אחד מתנאי עיר הנדחת, כל עובד עבודה זרה מקבל את הדין הרגיל של סקילה כיחיד, עם כל דיני מיתת בית דין (עדים והתראה). גם דין הממון שונה: בעיר הנדחת הממון נשרף, אך ביחידים הממון הולך ליורשיהם.

חידושים והסברות

[חידוש — נשים וקטנים כמדיחים:] אף שקטנים ונשים יכולים למעשה להוביל תנועה — הדוגמה של ז'אן ד'ארק (האישה שהובילה את המלחמה בצרפת), והדוגמה של "הילד שצועק שהמלך ערום" — אך מבחינת הדין אין זו עיר הנדחת.

[חידוש — "הודחו מאליהן" — ללא מדיח פורמלי:] זו קטגוריה מעניינת — אנשים טעו מעצמם. לכאורה גם כאן צריך להיות מישוהו שלימד אותם פירושים שגויים, אך לא היה לו דין פורמלי של מסית ומדיח — הוא לא פעל באופן שהרמב"ם יתאר מאוחר יותר כיצד מדיח פועל.

[חידוש — הקשר ל"אותו האיש":] אותו האיש (ישו) אולי היה לו דין של מסית ומדיח, אך לא רואים שהיה שם דין עיר הנדחת. אולי לכן קוראים לו "אותו האיש" — כי הוא היה יחיד מדיח, וביחיד אין דין עיר הנדחת.

[חידוש — תהליך ההדחה:] תהליך ההדחה הוא "מדרון חלקלק" — אחד מתחיל, הוא מדיח שני, השני מדיח שלישי, וכן הלאה. הרמב"ם יסביר מאוחר יותר בהלכות כיצד מדיח פועל.

הלכה — לשון רבים ועבודות ספציפיות של המדיחים

הרמב"ם: המדיחים צריכים לומר "נלך ונעבוד" — בלשון רבים. "והם שמעו ועבדו דרך עבודתה או אחת מארבע עבודות או שקיבלוהו עליהם לאלוה."

הלכה — ירושלים אינה נעשית עיר הנדחת

הרמב"ם: "ולא ירושלים נעשית עיר הנדחת, שלא נתחלקה לשבטים". ירושלים שייכת לכלל ישראל, לא לשבט מסוים.

פשט

ירושלים אינה יכולה להיות עיר הנדחת כי היא מעולם לא חולקה לשבטים.

חידושים והסברות

[חידוש — הראב"ד מודה בירושלים:] אף הראב"ד שחולק בערי מקלט, מודה שירושלים אינה יכולה להיות עיר הנדחת, כי ירושלים מעולם לא חולקה לשבטים.

[חידוש — החילוק בין ערי מקלט וירושלים לפי הרמב"ם:] הרמב"ם לא אמר בערי מקלט את הלשון "לא נתחלקו" — כי ערי מקלט כן חולקו (ואחר כך ניתנו). סברת הרמב"ם בערי מקלט שונה — זה הולך על הכינוי "שעריך", שפירושו מה ששייך לך עכשיו.

הלכה — עיר הנדחת בספר (גבול) של ארץ ישראל

הרמב"ם: "ואין עושין עיר הנדחת בספר" — עיר שנמצאת בגבול ארץ ישראל אי אפשר לעשות עיר הנדחת, "כדי שלא יכנסו גוים ויחריבו את ארץ ישראל" — כי אם שורפים עיר בגבול, גוים יכנסו מהצד השני ויחריבו את ארץ ישראל.

פשט

עיר גבול אינה יכולה להיות עיר הנדחת מטעמים אסטרטגיים.

חידושים והסברות

[חידוש — ראייה שלעיר הנדחת יש אלמנטים מלחמתיים:] בעבירה רגילה (כמו חילול שבת) אין לוקחים בחשבון שיקולים פוליטיים/אסטרטגיים — הורגים את העובר ולא מסתכלים על השלכות. אך כאן בעיר הנדחת כן לוקחים בחשבון שיקולים אסטרטגיים — מה שמוכיח שזה דין מלחמתי, לא רק דין דיני נפשות.

[חידוש — השוואה לשבת בגבול:] אף בשבת יש דין שבגבול מותר לחלל שבת כשגויים באים — אך שם זה פיקוח נפש. כאן בעיר הנדחת זה לא פיקוח נפש באותו מובן — זה יותר ענין של בניין הארץ והגנה על ארץ ישראל ככלל.

[חידוש — מי מגן על ארץ ישראל?] באירוניה מסוימת: יוצא שעובדי עבודה זרה הם המגינים על ארץ ישראל בגבול! משאירים אותם שם כי צריך את העיר. "עבדי הם ולא עבדים לעבדים" — אף שקצים, הם השקצים שלנו.

[חידוש — אולי זה לא על האנשים אלא על השטח:] אולי הענין אינו להגן על האנשים (עוב

די ע"ז), אלא להגן על השטח — שלא תהיה עיר חרבה. המקור: התורה אומרת "פן תרבה עליך חית השדה" — אם מגרשים מהר מדי, השטח נהרס. עיר חרבה הופכת לחורבן לכל האזור.

[סטייה: מציינים שגם היום רואים כמה חשובים האנשים שגרים בגבול.]

[סטייה: הענין של מסית ומדיה יש לו רלוונטיות מעשית — בבתי כלא אנשים פגיעים, מחפשים רוחניות, והרבה הופכים לבעלי תשובה, אך יש גם אנשים שהולכים אחרי תנות ותנועות אחרות.]

הלכה — אין עושין שלש עיירות נדחות

הרמב"ם: "ואין עושין שלש עיירות נדחות." "ואם בנו אותה, הרי היא ככל הערים."

פשט

אין עושין שלוש ערים עיר הנדחת, כי זה יהיה "קרחת" — חור בארץ ישראל.

חידושים והסברות

[חידוש — מחלוקת על הטעם:] גישה אחת היא שהטעם הוא כי זה עושה "חור" בארץ ישראל — חורבן גדול של אזור שלם. לפי גישה זו, אם שלוש הערים אינן אחת ליד השנייה (למשל, אחת ביהודה ואחת בגליל), אפשר לתת דין עיר הנדחת על כל אחת בנפרד.

הגישה השנייה סוברת שהדין של שלוש עיירות נדחות הוא דין עקרוני: בית דין לא יכול לעשות דין עיר הנדחת על שלוש ערים — "זה יותר מדי, לא הורגים כל כך הרבה יהודים." אפילו אם אחת ביהודה ואחת בגליל, אין הבדל. "בת אחת" פירושו בזמן אחד — אי אפשר לעשות שלוש עיר הנדחת אפילו שנים רבות זו מזו. אך כאשר מדובר בשתי מדינות נפרדות (כמו יהודה וגליל), זה רחוק מספיק שזה נחשב כשתי מדינות נפרדות.

הלכה — סדר ביצוע העונש: דרישה וחקירה, שליחת תלמידי חכמים, מלחמה

הרמב"ם: "וכיצד דין עיר הנדחת? בית דין הגדול שולחים ודורשים וחקרים עד שידעו בראיה ברורה שהודחה כל העיר או רובה וחזרו לעבודה זרה. אחר כך שולחים להם שני תלמידי חכמים להזהיר אותם ולהחזירם. אם חזרו ועשו תשובה — מוטב. ואם עמדו בטפשותם — מצווין לכל ישראל לעלות עליהם לצבא, וצרים עליהם ועורכים עמהם מלחמה עד שתבקע העיר."

פשט

הסדר הוא: (1) בית דין הגדול (שבעים ואחד) שולח שליחים שעושים דרישה וחקירה יסודית; (2) שולחים שני תלמידי חכמים להזהיר אותם ולהחזירם; (3) אם עושים תשובה — טוב; (4) אם לא — כלל ישראל עולה כצבא, צר על העיר, ועורך מלחמה עד שפורצים את החומה.

חידושים והסברות

[חידוש — דרישה וחקירה יותר מעדות רגילה:] לשון הרמב"ם "דורשים וחקרים... עד שידעו בראיה ברורה" מראה שזה יותר מעדות רגילה. בית דין שולח "חוקרים" שעושים חקירה רצינית. למעשה: כאשר דבר כזה מתחיל, באות כל מיני שמועות — "אין לך מושג מה קורה באותה חסידות" — אך שמועות אינן מספיקות. צריכה ראייה ברורה.

[חידוש — חזרו לעבודה זרה — משמעות "חזרו":] הלשון "חזרו לעבודה זרה" מתייחס ל"תחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו" — יהודים פעם היו עובדי עבודה זרה, ועכשיו הם "חוזרים" אחורה. יותר מכך: "חזרו" פירושו שהעיר כעיר הפכה לעיר "מומרת" לעבודה זרה — לא סתם שקבוצת אנשים עובדים כל אחד בנפרד עבודה זרה, אלא שהעיר כולה נמסרה לעבודה זרה. זה החילוק בין יחידים שעובדים עבודה זרה לבין עיר הנדחת.

[חידוש — שני תלמידי חכמים: לא התראה אלא קריאה לשלום:] הראב"ד שואל: "טוב הדבר שתועיל להם תשובה, אבל לא מצינו תשובה מועלת אחר התראה ומעשה" — כיצד תועיל תשובה כאשר כבר היתה התראה ומעשה?

תירוץ ראשון (מפרשים מסוימים): בעיר הנדחת בדרך כלל אין התראה פורמלית על כל יחיד. כאשר רוב עיר "מתלהב" ממשוהו, אין התראה אישית. שני תלמידי החכמים הם ההתראה, ואם לא מקשיבים אחר כך, רק אז ממשיכים.

בעיית הראב"ד עם זה: בנוסחאות מסוימות של הרמב"ם כתוב שבית דין צריך לחקור שכבר היתה התראה קודם, לפני הדרישה וחקירה. אם כן, מה מועילה התראה שנייה?

החידוש העיקרי: זה לא דין התראה כלל, אלא דין קריאה לשלום. כי הרמב"ם מתאר את כל התהליך בלשונות של מלחמה — "מצווין לכל ישראל לעלות עליהם לצבא, וצרים עליהם ועורכים עמהם מלחמה עד שתבקע העיר." כמו בכל מלחמה יש דין "וקראת אליה לשלום" (הרמב"ם

אחרי שתלמידי החכמים לא הצליחו להחזיר בתשובה, מקימים בתי דינים שדנים כל אדם בנפרד. מביאים שני עדים על כל אחד, רושמים אותו, ועושים רשימה. אם כל העובדים ביחד הם מיעוט — דנים אותם כיחידים בסקילה. אם הם רוב — מביאים אותם לבית דין הגדול.

חידושים והסברות

[חידוש — מכאן ראה הרמב"ד שהיתה ממש התראה:] קושיית הרמב"ד נובעת מכאן — הוא רואה שמדברים על עדים והתראה על כל אחד, ולכן הוא תוהה מה מועילה ההחזרה בתשובה. אך כפי שהוסבר, ההתראה היא עצמה דין בתשובה.

[חידוש — בעיר הנדחת עצמה לכאורה אין דין התראה רגיל:] "למעלה נראה שבעיר הנדחת אין אפילו דין התראה במובן הרגיל". זה חילוק בין דין עיר הנדחת לדין יחיד.

הלכה — דין הריגה: סייף לאנשי עיר הנדחת, סקילה למדיחים

הרמב"ם: "וגומרין שם דינם, והורגין כל אלו שעבדו בסייף... מכין את כל נפש אדם אשר בה לפי חרב." "בין שהודחה כולה בין שהודחה רובה, סוקלין את מדיחיה" — המסיתים והמדיחים מקבלים סקילה, לא סייף.

פשט

בית דין הגדול פוסק, והורגים את כל עובדי עבודה זרה בסייף (חרב), לא סקילה כמו ביחיד. המדיחים לעומת זאת מקבלים מיתה חמורה יותר — סקילה. מלבד העובדים עצמם, הורגים גם נשים וטף של העובדים (נשים וילדים של עובדי עבודה זרה).

חידושים והסברות

[חידוש — חפים מפשע:] בעיר הנדחת הורגים גם אנשים שלא עבדו בעצמם (כמו ילדים). התשובה היא שבית הדין זהיר מאוד בהוצאת פסק כזה, והאופי הוא כמו מלחמה — במלחמה יש דינים כאלה.

[חידוש — מחלוקת תנאים על ילדים:] היו תנאים שאומרים שלא הורגים את הילדים אפילו. הרמב"ם הולך לחומרא — הוא הורג את נשים וטף של העובדים.

[חידוש — הרמ"ץ (רש"ש משאנץ):] הוא אומר שמה שהרמב"ם אומר "מכין נשים של עובדים" פירושו רק הנשים שהדיחו אותם — הנשים ששכנעו אותם לעבוד עבודה זרה. אך צדקניות — נשים צדיקות שלא הסכימו — לא נהרגות. זה נובע מהגמרא ששואלת: מה עושים עם נשים צדקניות בעיר הנדחת?

[חידוש — הרמב"ם לעולם לא הורג אדם שלא עבד עבודה זרה:] רק משפחת העובדים. אישה יכולה בעצמה להיות עובדת עבודה זרה, אך קטנים — זה החידוש, כי קטנים לא יכולים להיות עובדים.

הלכה — שלל: איסוף ברחוב

הרמב"ם: "ומקבצין את כל שללה אל תוך רחובה" — אוספים את כל רכוש העיר לרחוב. "אם אין לה רחוב" — אם אין לה רחוב ראשי, עושים לה אחד. "הוי רחוב החוצה לה, בונים חומה חוצה לה עד שיכניסנה לתוכה" — אם הרחוב מחוץ לעיר, בונים חומה סביב כך שיהיה בתוך העיר.

פשט

הפסוק אומר "אל תוך רחובה" — צריך לשרוף ברחוב, והרחוב צריך להיות בתוך העיר. "רחוב" פירושו לכאורה ה"שוק" — המקום המרכזי שבו אנשים מסתובבים, המקום הציבורי המרכזי.

הלכה — הריגת כל נפש חיה (בהמות) ושריפה

אומר שאפילו בעמלק יש קריאה לשלום), כך גם בעיר הנדחת — הקריאה לשלום הספציפית היא שליחת תלמידי חכמים להחזירם בתשובה.

שאלה על החידוש: האם הלשון "לצבא" הוא חידושו של הרמב"ם, או שכתוב כבר בגמרא? כי בגמרא עם רש"י ומפרשי רש"י זה נשמע כהליך בית דין, לא כמלחמה. הרמב"ם הכניס זאת.

[חידוש — מקור מספר יהושע:] ממקורות וציונים של פרנקל, בשם ר' חיים קנייבסקי, מובא מקור מספר יהושע: כאשר אנשי גד וראובן עשו מזבח נפרד בעבר הירדן, כלל ישראל (יהושע) שלח פנחס הכהן עם עשרה נשיאים מעשרה שבטים להזהיר אותם — "מה קורה איתכם? למה אתם מורדים בכלל ישראל?" זה ממש כמו קריאה לשלום לפני מלחמה. הרמב"ם עצמו מביא מקור זה במורה נבוכים.

זו התשובה לראב"ד: הראב"ד שואל שתשובה לא מועילה אחר התראה ומעשה. התשובה היא שלעיר הנדחת יש דין מלחמה, ובמלחמה יש קריאה לשלום שהיא דין נפרד — לא התראה רגילה. הטעם האמיתי למה הולכים למלחמה אינו כי היתה קריאה לשלום, אלא להיפך: כי זה דין מלחמה, לכן חייבת להיות קריאה לשלום.

[חידוש — הסבר עמוק יותר על התראה ותשובה:] היכן כתוב בתורה בכלל שצריך לעשות התראה? היסוד העיקרי של התראה הוא — התראה היא דין בתשובה. התראה פירושה: אני נותן לך הזדמנות לעשות תשובה. לומדים זאת מיהזקאל והנביאים — כיצד הנביאים מתרים. התראה צריכה להיות מועילה — אופן שיכול לגרום לאותו אדם לחזור בתשובה. לכן קושיית הרמב"ד אינה כל כך חזקה: לומר שתשובה לא עובדת אחר התראה, זה כמו לומר שתשובה לא עובדת אחרי ניסיון לעשות תשובה — כמו "מי שאמר אעבור ואשוב". כל מטרת ההתראה היא תשובה.

[חידוש — דין מלמד זכות:] הדין של מלמד זכות עד הרגע האחרון גם קשור לכך — המלמד זכות פירושו שלא נתנו לו באמת הזדמנות, ההתראה לא היתה התראה אמיתית שיוכל לעשות תשובה.

[חידוש — הלשון "תחילה":] לשון הרמב"ם שצריך "תחילה" לשלוח תלמידי חכמים — זה כמעט סוג של חסידות, "טובה דבורה של תורה מצווה". הרמב"ם פוסק שצריך להתחיל בשלב של תשובה.

[חידוש — תשובה בבית דין של מטה:] מכאן רואים מקור ברור שתשובה כן מועילה בבית דין של מטה, נגד אחרונים רבים שנובעים מגמרא שאומרת שתשובה לא מועילה בבית דין של מטה.

[חידוש — מדוע דווקא תלמידי חכמים:] (1) כי הם חכמים שיכולים להתחכם על המסיתים והמדיחים. (2) כי זה דבר פוליטי קשה — צריך להיכנס לעיר שאולי סגורה, וצריך למצוא דרך לדבר עם העולם. הם דיפלומטים, ודיפלומטים צריכים להיות יהודים חכמים. (3) צריך עוד חכמים מלבד בית הדין — תלמידי חכמים פירושו ששולחים עוד חכמים, תלמידים שהולכים ללמוד הלכות ולדבר על זה עם האנשים.

[חידוש — עיר הנדחת היא בעיקר מלחמת אזרחים:] עיר הנדחת היא בעצם מלחמת אזרחים — סכנה גדולה, לא דבר פשוט לעשות. הרמב"ם מביא את ההלכות כאן בעיקר כי הוא רוצה להסביר שעבודה זרה אינה רק דבר פרטי — עבודה זרה יכולה להיות דבר כללי, סוג דין אחר.

[סטייה: עמלק וקריאה לשלום — הרמב"ם אומר שצריך לנהל משא ומתן אפילו עם עמלק. אפילו בעמלק קיימים דיני מלחמה כמו קריאה לשלום.]

הלכה — הקמת בתי דינים, עדים והתראה על כל אדם

הרמב"ם: מקימים בתי דינים שונים, ומביאים שני עדים על כל אדם שעבד עבודה זרה אחרי שהזהירו אותו. אם נצטרפו כל העובדים ואינם אלא מיעוט — דנים אותם כיחידים בסקילה, ושאר העיר ניצול. אם נצטרפו רוב — מעלין אותן לבית דין הגדול.

פשט

[קושיא:] האדם שגר בעיר יודע שהוא חף מפשע — הוא מרגיש שהוא צדיק. למה יתייאש?

[חידוש — תירוץ מהערוך לנר (מגמרא כריתות):] להיפך! האדם מפקיר את ממונו דווקא כי הוא יודע שהוא צדיק. הוא אומר: "אני צדיק, שאר רוב העיר חטאה, אבל אני צדיק." כצדיק הוא יודע שממונו אובד (כדין נכסי צדיקים שבתוכה), והוא מפקיר את חפציו "על דעת" שהוא צדיק שלמרבית הצער מאבד את כספו. אם היה חושב שהוא אשם, לא היה מתייאש, כי עדיין לִּפְסֵקוֹ פסקו.

[הסבר נוסף:] סביר להניח, אם רוצים לומר "חסידי", היה משהו "חשוד" (מפוקפק) בעיר — לא מגיע להם כספם. מחזיקים כבר אחרי ששלחו שליחים להחזירם בתשובה. יכול אפילו להיות שהם אכן עבדו עבודה זרה, רק לא היו שני עדים כשרים.

הלכה — "לא תבנה עוד": אס

ור לבנות מחדש

הרמב"ם: "ואינה נבנית לעולם, וכל הבונה אותה לוקה, שנאמר לא תבנה עוד." אבל "מותר לעשותה גנות ופרדסים" — מותר לעשות גנים ופרדסים. "לא תבנה מדינה כמו שהיתה."

פשט

עיר הנדחת אסורה לעולם להיבנות מחדש כעיר. "לא תבנה מדינה כמו שהיתה" — אסור לעשות מחדש עיר כמו שהיתה. אך גנות ופרדסים מותר.

חידושים והסברות

[חידוש — "לעולם" פירושו ממש לנצח:] "לעולם" לא מתייחס לאדם אחד — זה דין על המקום, לא על אדם. זה שונה מ"לא יבוא בקהל ה'" בעמוני ומואבי, שאומרים שהיום כבר אין עמוני ומואבי (כי סנחריב ערבב את האומות). אך עיר נשאת תמיד במקומה.

[חידוש — שאלה על ספק עיר הנדחת:] אם לא יודעים היכן היתה עיר הנדחת, אסור לבנות? זה מושווה לקושיא הלמדנית המפורסמת של נחל איתן — אומרים שלא עושים זריעה בנחל איתן (שבו ערפו עגלה ערופה), ואם אומרים "כל קבוע כמחצה על מחצה", כל מקום צריך להיות ספק נחל איתן. **תירוץ:** סביר שבית דין צריך להציב אבן (מצבה) בעיר הנדחת. אך זה לא תירוץ טוב לנחל איתן, כי נחל איתן אינו פרסום כל כך גדול — אך עיר הנדחת היא אירוע עצום שחייב להירשם בהיסטוריה.

[חידוש — מה פירוש "בנו אותה"?] "לא תבנה מדינה כמו שהיתה" — אסור לעשות מחדש עיר. אך האם מותר לבנות בתים קטנים (לא עיר)? "כמו שהיתה" הוא הגבלה. אם בונים עיר בשם חדש באותו מקום — האם זה נקרא "לא תבנה עוד"?

[סטייה: בית שמש ופורים — מזוכרת שאלה הלכתית על בית שמש, שיש אנשים שאומרים שליד שם היתה עיר "משמות ישבו בנין", ואחרים טוענים שבונים באותו אזור אך זו לא אותה עיר. יש לכך נפקא מינה להלכות פורים (מוקפת חומה).]

הלכה — שיירא העוברת ממקום למקום: נוסעים בעיר הנדחת

הרמב"ם: שיירה שנוסעת ממקום למקום ועצרה בעיר הנדחת — אם גם הם הלכו אחר עובדי עבודה זרה: אם היו שם שלושים יום (תושבי העיר), "נהרגין בסייף וממונם אבד" — הם מקבלים דין עיר הנדחת. אם לא היו שלושים יום — "בסקילה, וממונם ליורשיהם" (דין יחיד).

פשט

השיעור של שלושים יום — כמו בהלכות אחרות (פסח, מזוזה) — עושה אותו חלק מהעיר. עד שלושים יום הוא "אורח" ומקבל דין יחיד עובד עבודה זרה.

חידושים והסברות

הרמב"ם: "והורגין כל נפש חיה אשר בה" — הורגים את כל היצורים החיים בעיר. "כל שללה עם המדינה באש" — שורפים הכל. השריפה היא מצוות עשה — "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה".

פשט

שוחטים את הבהמות תחילה (הרג), ואחר כך שורפים. "את העיר" פירושו לכאורה כל החיים, "ואת כל שללה" פירושו הרכוש.

חידושים והסברות

[חידוש — השוואה לביעור חמץ:] כמו ששורפים חמץ, כך שורפים את עבודה זרה. לשניהם יש דין שריפה, ושניהם "שבלב" — חמץ שבלב (החמץ שבלב, היצר הרע) ועבודה זרה שגם היא ענין של הלב.

הלכה — נכסי צדיקים שבתוכה

הרמב"ם: "נכסי צדיקים שבתוכה" — ממון ה"צדיקים" בעיר גם נשרף. "הואיל וישבו שם ממונם אבד."

פשט

"צדיקים" אינו בהכרח אנשים ברמה של צדיקים. זה פירושו "שאר יושבי העיר שלא הודחו" — אלה שלא הלכו אחר המסית והמדיח. הם נקראים "צדיקים בדיניהם" — צדיקים בהשוואה לרשעים. גופם ניצל, אך ממונם נשרף כחלק משלל העיר.

חידושים והסברות

[חידוש — ראייה מאברהם אבינו בסדום:] "יש חמישים צדיקים בתוך העיר" — גם שם "צדיקים" אינו פירושו אנשים ברמה הגבוהה ביותר, אלא "היהודים החכמים שלא משתגעים אחרי" הרשעים. צדיקים בדיניהם. גם "ובשער ישבו לוט" — נכסי לוט גם נשרפו בכלל שללה.

[חידוש — הטעם מדוע ממונם אובד:] זה קשור לעיקרון "אוי לרשע אוי לשכנו". למה הלכו לגור שם? כי שם היה יישוב גדול — הלכו לשם למחיה/כסף. זה מתאים למה שהרמב"ם למד קודם שאסור לגור עם רשעים. למה הוא לא הלך למדבר? כי הוא צריך להיות אדם נורמלי עם פרנסה. יש קנס על כך.

[חידוש — לוט כדוגמה:] אברהם הציל את ממון לוט בפעם הראשונה (מהמלכים), אך כשהגיע לחורבן סדום (שהוא כעין עיר הנדחת), הצילו רק את גופו של לוט, לא את ממונו.

הלכה — הנאה משלל עיר הנדחת

הרמב"ם: "וכל הנהנה ממנו בחלצו לוקה אחת, שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם."

פשט

מי שנהנה משלל עיר הנדחת מקבל מלקות אחת.

חידושים והסברות

[חידוש — "אחת" — רק מלקות אחת:] בפרק ז' מביא הרמב"ם שהנאה מעבודה זרה עצמה (לא עיר הנדחת) היא "לוקה שתים" — שני לאווין. אך בעיר הנדחת יש רק לאו אחד — "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם".

הלכה — ייאוש: כל המחזיק מנכסיהם זוכה בהם

הרמב"ם: כאשר כבר היה גמר דין על עיר כעיר הנדחת, ומישהו תפס נכסים מהעיר, ומאוחר יותר מתברר שהעיר אינה עיר הנדחת — מי שתפס זכה בה. "שכל אחד ואחד כבר הפקיר ממונו בשעת גמר דין."

פשט

זה לא דין בעבודה זרה, אלא דין בייאוש/הפקר/אבידה. בגמר דין כל אחד התייאש מממונו, לכן זה הפך להפקר, ומי שלקח אותו זכה בו.

חידושים והסברות

הרמב"ם: שער הראש, בין של אנשים בין של נשים שבה — מותר בהנאה. אבל שער פאה נכרית — הרי הוא בכלל שללה ואסור.

פשט

השיער הטבעי מראשי האנשים מותר בהנאה, כי זה לא "נכסים" ולא "אנשים" (זה חלק מגוף שנהרג). אך פאה נכרית (פאה/שיער מלאכותי) היא חפץ, כלי נפרד, והיא בכלל שללה ואסורה.

חידושים והסברות

[חידוש — החילוק בין שיער לפאה נכרית:] שיער שגדל על הראש הוא חלק מגוף האדם — זה לא "שלל" (נכסים). אך פאה נכרית היא חפץ נפרד, כלי שמשמשים בו, ולכן זה נכנס ל"שללה". זה גם קשור לכלל של "מחוסר קביצה" — שיער שעדיין על הראש עדיין לא "נאסף" כשלל.

הלכה — פירות המחוברין (פירות דקלים שבה)

הרמב"ם: פירות דקלים שבה — מותרים.

פשט

פירות שתלויים עדיין על עצים בעיר הנדחת מותרים (לא דווקא דקלים, אלא כל עצים).

חידושים והסברות

[חידוש — מחוסר תלישה וקביצה:] היסוד הוא שפירות המחוברין הם "מחוסר תלישה וקביצה ושריפה" — הם עדיין חסרים להיקטף, להיאסף, ואחר כך להישרף. לכן הם לא בכלל "שלל" שצריך לשרוף. הרמב"ם משתמש באותו כלל של מחוסר קביצה להסביר שני דינים — שער הראש ופירות המחוברין. דברים שכבר נקטפו אך עדיין לא נאספו במקום אחד — זה "מחוסר קביצה" וצריך לשרוף אותם.

הלכה — הקדשות שבתוכה: קדשי מזבח וקדשי בדק הבית

הרמב"ם: קדשי מזבח — ימותו (כי "זבח רשעים תועבה", אי אפשר להקריב אותם). קדשי בדק הבית — יפדו ואחר כך ישרפו, שנאמר "שללך ולא שלל שמים".

פשט

הקדשות שאנשי עיר הנדחת הקדישו:

- קדשי מזבח (בהמות עם קדושת הגוף): אי אפשר להקריב אותן כי "זבח רשעים תועבה", ואי אפשר לאכול אותן כי הן קדשי מזבח — לכן ימותו.

- קדשי בדק הבית (בהמות עם רק קדושת דמים): פודים אותן (פדיון), ואחר כך שורפים אותן.

חידושים והסברות

[חידוש — "שלל ולא שלל שמים":] הפסוק לומד שהקדשות אינן בכלל "שלל" שצריך סתם לשרוף — הן שייכות ל"שמים". לכן אפשר בקדשי בדק הבית תחילה לפדות (לפדות), כדי להציל את כסף ההקדש, ואחר כך שורפים את הבהמה.

[קושיא קשה — מי פודה?] מי ירצה לפדות בהמה אם הוא צריך לשרוף אותה אחר כך? אי אפשר לקחת כסף מעיר הנדחת כי זה גם "שלל". צריך למצוא נדבן מבחוץ שרוצה לתת כסף להקדש כדי שבית המקדש לא יפסיד.

[חידוש — מחלוקת הראב"ד:] הראב"ד חולק ואומר שהקדשות בכלל לא צריך לשרוף, כי ברגע שהאדם הקדיש אותם (נתן לבית המקדש), זה כבר לא "נכסים שלו" — זה כמו מתנה ששייכת כבר לאחר. זו "קושיא טובה באמת".

[מקום קשה ברמב"ם:] לשון הרמב"ם "יפדו ואחר כך ישרפו, מה שנאמר שלל ולא שלל שמים" קשה — הפסוק "שלל ולא שלל שמים" הוא הטעם למה אפשר לפדות אותם (כי זה לא בכלל שלל), אך אחר כך שורפים אותם. בלי הפסוק הזה לא היו יכולים לפדות, כי ההקדש גם לא היה יכול ליהנות מזה לפי דין "כל שללה תהיה".

[חידוש — חילוק כפול:] החילוק בין דין עיר הנדחת (סיף, ממון אבד) לדין יחיד (סקילה, ממון ליורשים) הוא כפול: גם במיתה (סיף לעומת סקילה), גם בממון (אבד לעומת ליורשים).

הלכה — נכסים של אנשי עיר אחרת מופקדין בעיר הנדחת

הרמב"ם: "נכסי אנשי מדינה אחרת שהיו מופקדין בתוכה" — כסף של אנשים מערים אחרות שהיה מופקד בעיר הנדחת — "אף על פי שקיבלו עליהם אחריות" — אף שאנשי עיר הנדחת קיבלו אחריות — "הואיל ואינו שלהם, הרי אלו לבעליהן" — מחזירים לבעלים, "שאינו שלל".

פשט

אף כאשר אנשי עיר הנדחת קיבלו אחריות על הפיקדון (שבהלכות אחרות, למשל חמץ, עושה אותו כשלהם), בעיר הנדחת זה נשאר לא שלהם — כי "שלל" פירושו רק הדברים שלהם.

חידושים והסברות

[חידוש — "דלא שלל חברותא"]: אף באופן שאחריות עושה זאת הלכתית כשלו (למשל בחמץ שקיבל עליו אחריות), בעיר הנדחת הדין שונה — זה לא "שלל" כי זה בעצם לא שלהם.

הלכה — נכסי הרשעים מופקדין במדינה אחרת

הרמב"ם: נכסים של אנשי עיר הנדחת (רשעים) שמופקדים מחוץ לעיר: "אם נתבעו יחד עמהם" — אם נאספו ביחד עמהם בעת הדין — "נשרפין עמהם". "ואם לאו" — אם נשארו בעיר האחרת — "הרי אלו נתנין ליורשיהם".

פשט

"שלל" פירושו כאשר זה שם בעיר. אם ממון הרשעים מחוץ לעיר, זה לא הופך אוטומטית לשלל — אלא אם הביאו אותו פיזית.

הלכה — בהמה שחציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת; עיסה

הרמב"ם: בהמה שחציה של איש עיר הנדחת וחציה של איש עיר אחרת — "הרי זו אסורה" — כל הבהמה אסורה. אך עיסה (בצק) שבשותפות — מותרת, "שיכול לחלוק עיסתו".

פשט

בהמה אי אפשר לחלק, כי כוח החיים אחד — כל טיפת דם שייכת לשני השותפים. בבצק לעומת זאת אפשר פשוט לחלק לשני חלקים, והחלק הכשר נשאר מותר.

חידושים והסברות

[חידוש — יסוד החילוק:] בהמה היא "דבר אחד" — יצור חי שאי אפשר לחלק מבלי להרוג אותו. כאשר חותכים בהמה לחצי, היא לא שורדת. לכן כל חלק מהבהמה בהכרח שייך לשני השותפים, וכל הבהמה נאסרת. בצק לעומת זאת הוא דבר שאפשר לחלק ללא כל הפסד. לשון הגמרא: "שיכול לכזית בזה וכזית בזה" — בבצק אפשר לחלק כזית כזית, אך בהמה לא.

הלכה — בהמות של עיר הנדחת שנשחטו

הרמב"ם: בהמות של עיר הנדחת שנשחטו — הן אסורות בהנאה כשאר הנשחטות שאסורות בהנאה.

פשט

בדרך כלל הורגים את הבהמות בסיף, אך אם כבר שחטו, הן נשארות אסורות בהנאה כמו כל נכסי עיר הנדחת.

הלכה — שער הראש ופאה נכרית

חידושים והסברות

[חידוש — ההקבלה:] מעשר שני בטומאה צריך לשרוף (כי זה זלזול בקדשים), אך אי אפשר גם סתם לאכול אותו (רק הבעלים בירושלים). בעיר הנדחת — אי אפשר לשרוף אותו (כי יש לו קדושה) ואי אפשר לאכול אותו — לכן גניזה. גם כתבי הקודש אסור לשרוף, לכן טעונין גניזה.

סיום — הענין של עיר הנדחת: עולה, חרון אף, ברכה ורחמים

הרמב"ם: עיר הנדחת היא בחינת עולה — הכל נשרף. ולא עוד אלא שמסלק חרון אף מישראל, שנאמר "למען ישוב ה' מחרון אפו". ומביא ברכה ורחמים, שנאמר "ונתן לך רחמים ורחמך והרבך".

פשט

דין עיר הנדחת — ששורפים הכל — הוא כמו קרבן עולה. בכך מסירים את חרון האף מכלל ישראל, וזה מביא ברכה ורחמים.

חידושים והסברות

[חידוש — בחינת עולה:] כל הנכסים נשרפים — כמו עולה שעולה כולה למזבח. זה מקשר את כל פרטי הדינים (שותפות, הקדשות, קדשים) — הכל צריך להישרף או להיפטר.

[חידוש — "ונתן לך רחמים" — האור החיים הקדוש:] הפירוש המפורסם — "ונתן לך רחמים" פירושו שהקב"ה נתן לאדם רחמים שלא יהפוך לאכזרי דרך ההריגה. כלומר, הרחמים אינם רק שכר, אלא שמירה על מידות האדם.

[חידוש — שיטת הרמב"ם:] שיטת הרמב"ם (כפי שמביא במקום אחר) היא ששכר מלחמה בעבודה זרה הוא ש"אלו שמטרידים את האדם אחר ההבל — רחמים יבואו לעולם". כלומר, אכזריות כלפי עבודה זרה היא עצמה רחמנות, כי עולם ללא עבודה זרה הוא עולם טוב יותר שעובד את ה'.

[חידוש — חרון אף רק על עבודה זרה:] הרמב"ם מפורסם במקומו במורה נבוכים חלק ג' פרק מ"ב שאומר ש"חרון אף" כתוב בתורה רק על עבודה זרה. זה אומר: הדבר העיקרי שמביא חרון אף על העולם חס ושלום הוא עבודה זרה. לכן, כאשר נלחמים בעבודה זרה באכזריות, זו דווקא הדרך למנוע חרון אף.

[חידוש — הקשר לפנחס:] גם בפנחס כתוב שבקנאותו הסיר את חרון האף מכלל ישראל — אותו יסוד.

[חידוש — דרך האמצע ברחמים וכעס:] שיטת הרמב"ם הכללית היא ה"דרך האמצע" — לא להיות רחמן מדי ולא כועס מדי. אך בעיר הנדחת צריך להיות אכזריות — זו חריג שבו הולכים לקיצוניות, כי זה מה שהתורה דורשת. היצר הרע אומר "רחם" על אנשי עיר הנדחת, אך הרחמנות האמיתית היא להיפך.

[חידוש — הקשר לפרק הבא:] בפרק ה' נראה עוד על האיסור המפורש של לרחם על עובדי עבודה זרה — איסור מפורש וברור בתורה.

הלכה — בכור ומעשר שבתוכה

הרמב"ם: הבכור והמעשר שבתוכה, שהן קדשי מזבח — ימותו.

פשט

בכור ומעשר בהמה הם קדשי מזבח, אי אפשר להקריב אותם (זבח רשעים תועבה), לכן ימותו.

חידושים והסברות

[חידוש — תמימים לעומת בעלי מומין:] בתמימים — ימותו, כי אי אפשר להקריב אותם ואי אפשר לאכול אותם (כי הם קדשי מזבח). אך **בעלי מומין** — הדין שונה: כי הבעלים יכול היה לפדות אותם ולאכול (בכור בעל מום אוכל הכהן, מעשר בעל מום אוכל הבעלים), זה אומר שזה "בכלל שלו" — זה בכלל בהמה של נהרגים, לא "שלל שמים". לכן זה נהרג כמו כל בהמות עיר הנדחת. **החילוק:** בתמים — זה שייך רק למזבח, לכן "שלל שמים". **בעל מום** — לבעלים יש חלק בזה (הוא יכול לאכול אותו), לכן "שלו".

הלכה — תרומה שבתוכה

הרמב"ם: תרומה שבתוכה — אם הגיע ליד כהן, ירקב. אם עדיין ביד ישראל, ינתן לכהן שבעיר אחרת.

פשט

אם התרומה כבר אצל הכהן (מעיר הנדחת), משאירים אותה להירקב (להתקלקל). אם היא עדיין אצל הישראל, נותנים אותה לכהן מעיר אחרת.

חידושים והסברות

[חידוש — מדוע ירקב ולא שריפה?] כי לתרומה יש קדושה, אסור לשרוף אותה סתם. משאירים אותה להירקב. רש"י אומר שמשאירים אותה לשכב עד שתהיה "כלי העשוי להרקב".

[חידוש — אם עדיין ביד ישראל:] זה לא שלו (זה שייך לכהן), לכן נותנים אותה לכהן בעיר אחרת — זו מתנת כהונה, "נחת רוח לשמים", עם קדושת הגוף, והכהן יכול לאכול אותה כרגיל.

הלכה — מעשר שני וכתבי הקודש שבתוכה

הרמב"ם: מעשר שני וכסף מעשר שני — וכתבי הקודש — טעונין גניזה.

פשט

מעשר שני (או כסף מעשר שני) שייך בעצם לבעל הבית (הוא אוכל אותו בירושלים), אך יש לו קדושה. כתבי הקודש אסור לשרוף. שניהם צריכים גניזה (הטמנה).

תמלול מלא

זה דין מיוחד. בדרך כלל, אם מישוהו משדל אחר לעשות עבירה אחרת, אולי הוא עובר על לפני עור או משהו, אבל הוא לא חלק מהעבירה. אבל אצל עבודה זרה יש ענין שאם מישוהו מסית אחד והוא מסית אותו לעבוד עבודה זרה, הוא מקבל, אפילו הוא עצמו לא עבד עבודה זרה, הוא מקבל דין מסית ומדיח, הרבה מאוד, עונשים שונים מאוד עם לאוין שונים סביב זה.

וכך גם יש דין מיוחד לעיר שלמה. אין דין לעיר שלמה שמחללת שבת או משהו כזה. רק אצל עבודה זרה אנו רואים את הענין של עיר הנדחת, עיר שנדחת, שנעשתה עיר עבודה זרה. לעיר הנדחת יש הלכות שונות שבהן היא מיוחדת, והיא שונה מאוד מכל התורה כולה, שאפילו אנשים חפים מפשע נהרגים גם כן, כלומר הנשים והילדים והנכסים, כי כל העיר עבדה עבודה זרה. נראה לעיין בהלכות.

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק ד' — עיר הנדחת, מסית ומדיח**הקדמה לפרק ד'**

דובר 1: טוב, נלמד הלאה ברמב"ם, ספר המדע, הלכות עבודה זרה. אנו הולכים ללמוד עכשיו את הפרק הרביעי של הלכות עבודה זרה, פרק ד'.

כבר למדנו על איך עבודה זרה התפתחה, זה היה בפרק הראשון וקצת בפרק השני. אחר כך עיקר דיני עבודה זרה, אילו סוגי עבודות חייבים. בפרק הנוכחי, וגם בראשון בעיקר, נלמד על דין שנקרא עיר הנדחת, וקצת יותר רחב מזה, מסית ומדיח.

הייחוד של מסית ומדיח אצל עבודה זרה

הם עבדו עבודה זרה? **"נהרגין בסיף"**. יש הלכה חדשה שאנשי עיר הנדחת לא מקבלים את העונש הרגיל שנותנים לעובד עבודה זרה, סקילה, אלא יש להם עונש של סייף, כמו שכתוב בתורה.

"והיא", אומר הרמב"ם, **"והיא"**, מה פירוש אנשי עיר הנדחת? **"שעבדו עבודה זרה או שקיבלו עליהם באלוה"**. רק אם הם ממש עבדו עבודה זרה באחת מה, כמו שלמדנו אתמול, הסוגים השונים של עבודה, או העבודות שנקראות תמיד עבודות, או דרך עבודה ספציפית של עבודה זרה מסוימת. **"או שקיבלו עליהם באלוה"**, או שקיבלו על עבודה זרה, קיבלו אלוהות, כמו שלמדנו גם אתמול. כך אם מישהו מקבל על עבודה זרה שהוא האל שלי, בדרך כלל מקבלים סקילה, אבל אנשי עיר הנדחת מקבלים סייף.

אזהרה על מדיחין

אומר הרמב"ם הלאה, כתוב בתורה שהמדיחים מקבלים סקילה, אבל **"ואזהרה על מדיחין מניין?"** איפה הלאה? כל פעם שיש עונש, הגמרא קוראת לזה "עונש שמענו, אזהרה מניין?", איפה האזהרה? אומר הרמב"ם, **"תלמוד לומר 'לא ישמע על פיך'"**. לא ישמע מפיך שום דברי הסתה והדחה.

דיון: למה סייף ולא סקילה?

דובר 2: טוב. דיברת למה בדיוק הפשט של הסייף? זה מעניין, זה כביכול קולא. זה מעניין, בדרך כלל אומרים שסקילה היא יותר חמורה מסייף. כאן המודחים, הם מקבלים רק סייף.

עיר הנדחת כמלחמה

דובר 1: אני חושב שהענין הוא, נדבר על זה אולי מאוחר יותר, אבל אני חושב שהענין הוא שער הנדחת לא צריך להסתכל עליה כמו עונש רגיל, אלא זה יותר משהו כזה ענין של, יותר דומה למלחמה.

וכך כתוב גם ברמב"ם במורה נבוכים חלק ג' פרק מ"ב אני חושב, הוא אומר את זה כך, הוא לא אומר את זה מאוד ברור, אבל אפשר לראות את זה שם, שרק כך יכולות להתאים הלכות שונות שנלמד בקרוב. למשל זה שאפשר גם להרוג אנשים חפים מפשע. שבדרך כלל עונש הוא דבר מאוד מיוחד, לוקחים את האדם, מסתכלים עליו, ונותנים לו עונש ספציפי. אבל עיר הנדחת הפשט הוא שיש עיר אצל יהודים שהם כאילו מרדו במלכות שמים, זה כמו מרידה, זו התקוממות נגד כלל ישראל, נגד אלוקי ישראל, ויוצאים איתם למעין מלחמה. ועם זה יתאימו מאוחר יותר עוד הלכות.

אני חושב שלכן מתאים גם סייף, כי דרך מלחמה רגילה היא דרך מלחמה של סייף. לקחת מאות אנשים וכל אחד להפיל אותו מהגג ולזרוק אבנים, צריך להיות ריבוי בזה. סייף היא יותר דרך מלחמתית של הריגה. זה סביב קנאות גדולה אחת, כמו שפנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן הרג ברומח, כי זה גם היה הכרות מלחמה, כי כשנשיא של שבט עושה דבר כזה, לא בא לו עונש, זה גם קנאין פוגעין בו, זה לא בדרך עונש, אלא זה בדרך מלחמה. צריך להיות חרב איש באחיו, כי גם אצל העגל היה כך, כשיש חילול השם כל כך גדול, זה ענין של מרידה במלכות שמים, ועל זה צריך להכריז מלחמה. מתאים הפשט?

דובר 2: כן כן, אני חושב שזה הסייף. עוד הלכות נראה מאוחר יותר שיתאימו עם ההלכה שהבנו. אבל הסייף הוא עדיין כמו דין, יש חלק מזה שהוא יותר ממש כמו סייף של דין הריגת בית דין, מביאים עדים, התראה.

דובר 1: כן, כי אפילו אם הדין הוא של סייף, כבר לא חילקו את זה. אפילו כשיש דין רגיל בבית דין יש סייף. אבל אני אומר, המחשבה של העונש של עיר הנדחת היא מחשבה של מלחמה.

הקבלה לשבעה עממין

דובר 2: אומר הרמב"ם הלאה. אני יכול לחשוב קצת דומה, זה יכול להיות קשור לזה, כמו המודחים, כמו למשל אצל שבעת העממים, הכנעני, החתי, שהורגים אותם כי הם עובדי עבודה זרה.

דובר 1: וממשיכים לעבוד עבודה זרה. אבל זה לא פשוט שכל אחד הוא אשם במיוחד, הוא הרי מודח, הוא הרי כמו תינוק שנשבה, לא ממש תינוק

למה עיר הנדחת מרכזית אצל הרמב"ם

חשבנו שאולי זה קשור, זו הרי ממש ההלכה הבאה שהרמב"ם אומר, יכול להיות שיש עוד פרטים שהוא הולך לומר אחר כך, אבל הסיבה הגדולה למה זה כל כך מרכזי בהלכות עבודה זרה אצל הרמב"ם, כך לדעתי יוצא ברור גם בפרק הראשון ואחר כך במקומות אחרים, אני לא זוכר עכשיו ברגע זה, הרמב"ם מדבר כך, שהרמב"ם הרי הניח שכל הבעיה של עבודה זרה היא שזה מתחיל עם איזה רעיון טוב או חצי טעות, אחר כך לאט לאט נעשים מסיתים ומדיחים, נעשים רשעים, מתחילים לעשות מזה דת חדשה, מתחילים לעבוד את הצורות והכוכבים.

אז הוא אומר שעבודה זרה היא "מדרון חלקלק", זה מתחיל בדרך כלל עם טעות של נביא או של איזה חכם שטעה קצת, ואחר כך המון העם לוקח את הטעות הלאה והלאה. אז על אחת כמה וכמה עיר הנדחת רואים, מאוחר יותר הרמב"ם ידבר על נביא שקר, נביא שאומר בשם ה' שצריך לעבוד עבודה זרה, יש הלכות שונות. וזה מתאים מאוד למסגור שהרמב"ם אמר על הסיפור, איך הסיפור שלו מתפתח. שנביא אומר משהו שגוי, ואחר כך כמה אנשים מתחילים, ואחר כך זה גורר אחריו את כל העיר.

דובר 2: נכון, והדבר החשוב הוא שיש גם, שהרמב"ם מסתכל שזה גם כמו דת, דת שקרית. עבודה זרה לא אומרת רק שיש אדם אחד עובד עבודה זרה, זה דבר אחד. אחר כך יש את זה, קבוצה שלמה נמשכה אחר עבודה זרה, נעשו עובדים, נעשו אנשים של הדת, של דת עבודה זרה. אז זה מה שעריר הנדחת היא. זה לא פשוט שהעיר נעשתה לא יהודית, הם המירו דת. יש לי הלכה ברמב"ם, נראה קצת מאוחר יותר בפנים.

הלכה א' — מדיחי עיר ואנשי עיר הנדחת

דובר 1: אז בואו נראה את ההלכה הראשונה בפרק ד'. כך אומר הרמב"ם: **"מדיחי עיר מישראל"** — אנשים שהדיחו.

פירוש המילים: מסית ומדיח

מה פירוש המילה מדיחי? דחפו, כמו מלשון דוחה, דחפו מהדרך היהודית, מהדרך הטובה. מסית פירושו מסית, מעורר. מדיח היא הפעולה שקורית דרך המסיתים.

דובר 2: כן, המסיתים פירושו מעוררים, ומדיח פירושו מצליח להרחיק את האחר, מטה אותו מהדרך הטובה. טוב מאוד.

דובר 1: אה, כתוב **"וידיחו את יושבי עירם"**, זו הלשון. כן. **"מדיחי עיר מישראל"**. אני חושב שזו אותה לשון שראינו אתמול בפסוק, **"ונדחו והשתחוויתם"**.

דובר 2: כן, הם נדחפים מהדרכים הנכונות.

עונש של מדיחים

דובר 1: אומר הרמב"ם, **"מדיחי עיר מישראל"**. מדיח הוא תמיד, זה שני אנשים. זה הדין של מדיח, כששני אנשים עושים את זה ביחד. כך זה מתפתח. כן. **"מדיחי עיר מישראל"**, כשהם מדיחים עיר של יהודים, **"הרי אלו נסקלין"**.

העונש על עבודה זרה למדנו הרי הוא סקילה, אחר כך תולים. אבל העיקר מיתה שמקבלים היא מיתת סקילה. אז בדרך כלל מקבלים רק סקילה אם עבדו עבודה זרה. אבל המדיחים, **"אף על פי שלא עבדו עבודה זרה"**, אפילו אם הם עצמם לא עבדו עבודה זרה, **"אלא הדיחו את יושבי עירם עד שעבדו אותם"**, הם הטו, הם אמרו לאנשי העיר שצריך לעבוד עבודה זרה, אפילו אם הם לא עבדו בעצמם, הם מקבלים את העונש של סקילה על היותם מדיח.

דובר 2: יודע למה הם לא עבדו בעצמם? כי הרמאי הרי חכם יותר, הוא יודע שזה שטויות.

דובר 1: כן, כן.

עונש של אנשי עיר הנדחת

אומר הרמב"ם הלאה, **"ואנשי עיר הנדחת"**, זה העונש שמקבל המדיח, המחטיא. איזה עונש מקבלים אנשי העיר, אלה שהלכו אחריו ונעשו מודחים,

כרך גדול, גם לא עיר גדולה מאוד, כי אם זו עיר גדולה זה כבר רובו של שבט. זה מה שזה אומר? אה, אומר הרמב"ם.

כן, אומר הרמב"ם הלאה, **"כל פחות ממאה הוא כפר"**, מקום שגרים בו פחות ממאה איש.

דיון: החשבון של "מאה" — האם צריך להיות מאתיים?

זה מעניין, כי החשבון צריך לצאת יותר ממאה, זה צריך לצאת כמעט מאתיים, שהמאה צריכה להיות הרוב. יכול להיות שזה מה שהרמב"ם מתכוון?

לא, מאה יכולה להיות כל העיר גם. זו לא בעיה. אם יש רוב, לא נשאר אף אחד, זו לא בעיה.

לא, אבל זה יכול להיות גם רובו של עיר, לא?

כולה של עיר. זה יכולה להיות כל העיר. זה חייב להיות יותר מרוב, לפחות רוב. רוב הוא רק לגבי השבט, לא לגבי העיר. זה יכול להיות לפחות רוב, אבל זה יכול להיות שכל העיר היא רק מאה איש, וזה יהיה בסדר.

כשרוב לא של שבט, במקום שגר שם רוב של שבט, זה כבר נקרא כרך גדול.

השוואה למגילה — עשרה בטלנים

זה מעניין, למדנו למשל אצל מגילה, ששם יש כפר, כן, **"אנשי הכפרים הקדומים"**, ושם יש דין אחר, כי יש עשרה בטלנים. כאן מה החידוש, שעד מאה איש זה כפר.

יודע מה ההבדל בין רבילה לרבי? רבילה יש עד מאה חסידים, ולרבי יש... או שיש עשרה בטלנים עם רבי אפילו רק עם עשרה, כי הם שם.

לענייננו הוא מביא... אבל יכול להיות שהענין כאן הוא כמו שאמרתי, שכפר קטן שעובד עבודה זרה, זו לא מרידה במלכות שמים, וזו לא התקוממות שבאה בגללה מלחמה. יכול להיות. ורובו של שבט זו כבר מרידה גדולה מדי, לא יכול... זה נעשה כבר מלחמת אזרחים, והם... צריך לחשוב. אבל יכול להיות שזו גזירת הכתוב פשוטה, שלא צריך... לא צריך... אנחנו יודעים שאנחנו יכולים לחשוב. יכול להיות.

דיון: המדיחים — למה צריך להיות יותר מאחד?

אני רוצה לשאול אותך שאלה טכנית, אולי חשבת על זה. המדיחים, מה הטעם של מדיחים? זה הרי תמיד אחד שהתחיל את התנועה. אחר כך זה נעשה כמו שאתה אומר, מדרון חלקלק, זה כבר נעשה... הוא הדיח אותי, אני הדחתי לא אותי, אלא שני, אחד הדיח את השלישי.

אני חושב שהרמב"ם יותר מאוחר... בהלכות המאוחרות יותר הרמב"ם יסביר יותר איך המדיח עובד. אחר כך זה פשוט יהיה יותר ברור. אני חושב שלא צריך לחשוב על זה עכשיו.

הלכה ג': הדינים של מדיחים — מי יכול להיות מדיח

דובר 1:

אומר הרמב"ם הלאה, ר' חיים, עיר הנדחת נעשית רק אם באו שני אנשים לפחות, והם גברים. אבל **אם הדיחו נשים וקטנים**, אם באו נשים או קטנים והם הדיחו, קצת. מה הבושה? הם בכל זאת... צריך לרחם עליהם.

תרגום לעברית

לא, הקטנים, כמו, נו, האישה שניהלה את המלחמה בצרפת, נכון? קורה לפעמים, בא ילד והוא נביא והוא מוביל תנועה שלמה, הילד שצועק שהמלך עירום, תנועה שלמה.

או שהדיח יחיד, שבא יחיד והוא הדיח את הציבור. **או שהודח מאיתו.**

יכול להיות, ואני חושב שהתכוונו לאותו האיש כדין מסית ומדיח, אבל לא רואים שהיה שם דין עיר הנדחת בגורל. יכול להיות שלכן קוראים לו אותו האיש, שהיה יחיד, לא היה דין עיר הנדחת, וזה סוף אלים לכלל ישראל. איש יהודי. אוקיי.

שנשבה, הוא מודח, שידלו אותו. הוא נהרג, כמו שאתה אומר, דנים אותו בדין בעיר הנדחת, שזה סוג אחר של דין, אבל זה באמת פחות חמור מצד המודח, כי הוא רק הודח.

בעצם, אם אתה חושב, שבעה עממים זה גם מעין סוג של עיר הנדחת, כי העבירה שלהם היא גם עבודה זרה בחלקה, כמו שלמדנו בפרשה השבועית, שהבעיה של להשאיר את עיר הנדחת היא כי אחר כך הילדים שלך יהיו נדחים לעבודה זרה דרכם. אז אפשר לראות שהכללים של הדינים יהיו דומים קצת.

הלכה ב' — תנאים לעיר הנדחת

דובר 1: בואו נמשיך הלאה. **אינו נעשית עיר הנדחת עד שיהיו מדיחיה שנים או יותר על שנים.** עיר לא מקבלת דין עיר הנדחת עד שאלה שמדיחים את העיר, שמסיתים לעבודה זרה, הם שני אנשים או יותר משני אנשים, **שנאמר "יצאו אנשים בני בליעל"**, ולשון רבים הוא לפחות שניים. אם יש רק אדם אחד שמדיח, זה לא מקבל דין עיר הנדחת.

אני חושב שזו גזירת הכתוב, כי יש כאן הלכות שונות שאין להן בהכרח הסבר ברור, אלא כך לומדים מהפסוקים. אני חושב שאולי הפשט הוא, יש את המאן דאמר שאומר שעיר הנדחת לא היתה ולא נבראה. התורה עשתה הגבלות שונות, כי צריך להיות הלכה כזו, העולם צריך לדעת את החומרה, אבל לא בהכרח צריך לבצע את זה כך, שיהיה כל כך קל לבצע. מעניין.

אם רק מדיח אחד

אומר הרמב"ם הלאה, ויהיו מדיחיה... שוב, אם יש רק אחד מדיח, האנשים שעבדו עבודה זרה עדיין יקבלו את העונש שלהם סקילה. להיפך, הם קיבלו עונש יותר גדול. רק אין את הדין של עיר הנדחת לגבי הריגת כל העיר, או לגבי החרם, איבוד הממון שלהם.

המדיחים צריכים להיות מאותה עיר ושבת

אומר הרמב"ם הלאה, ויהיו מדיחיה, אלה שמדיחים, צריכים להיות **מאותו השבת ומאותה העיר**. הם צריכים להיות מאותו שבט. כשחילקו את ארץ ישראל חילקו לשבטים. זה כנראה נמשך, אני יודע, כמה שנים יפות עד שזה התחלק, כל אחד מיפה והכל, אבל במקור כל עיר הייתה של שבט גם. צריך להיות מאותה עיר ומאותו שבט, **"מקרבך"** — מקרבך פירושו מהשבט שלך. **"וידיחו את יושבי עירם"** — הם מדיחים את יושבי עירם, מהעיר שבה המדיחים גרים. אם באים מדיחים ממקום אחר, לא נעשה דין עיר הנדחת.

צריך להדיח את רוב העיר

עוד דין, **"עד שידיחו רובה"** — הם צריכים להדיח את רוב אנשי העיר. ועוד ש...

הלכה ב' (המשך) — הגדרים של עיר הנדחת: מינימום ומקסימום

דובר 1:

כן, צריך להיות רוב, וצריך להיות שהמודחים יהיו מאה, ועד רובו של שבט. כמה? המינימום הוא מאה, והמקסימום הוא רוב שבט. אם רוב שבט הודח, אז כבר לא הורגים רוב שבט.

אולי זה לא גזירת הכתוב, אולי יש ענין של... זו רק לשון הפסוק, שלא למחות שבט מישראל, **"ולא ימחה"**. במעשה פילגש בגבעה היה כן קצת עיר הנדחת, לא בגלל עבודה זרה, אבל סוג של עיר הנדחת, כן. לא אצל יבם כתוב **"ולא ימחה שמו מישראל"**? כתוב גם לשון של **"ולא ימחה שבט מישראל"**. יכול להיות שזה קשור לזה, ולכאורה זו גזירת הכתוב שרק עד רוב של שבט.

אומר הרמב"ם הלאה, **"אבל אם הדיחו רובו של שבט"**, מה קורה אז? לא פשוט שמשאירים אותם חופשיים. **"נדונין כל אחד כיהידיים"**, אז לוקחים כל אדם בנפרד, ודנים אותם כיהידיים, שנאמר **"יושבי עיר"**.

המקור ל"עיר" — ולא כפר קטן, ולא כרך גדול

איך לומדים "רוב של שבט"? אומר הרמב"ם ש"מ"עיר" לומדים **"ולא כפר קטן"**. לא מדברים על כפר קטן שיש בו פחות מבערך מאתיים איש. **"ולא**

אז כל השאלות על עיר הנדחת, זה הראב"ד עם... נאמר על עיר הנדחת...
אז הרמב"ם אומר גם שעיר הנדחת, ערי מקלט, זה אותו דבר לגבי
ירושלים.

מה? הרמב"ם לא אמר שערי מקלט לא נתחלקו, כי כן חולקו, והשבטים נתנו
אותן. זו טענת הראב"ד, שכן חולקו. אבל הרמב"ם סובר שזה הולך על
הכינוי "שעריך", כלומר שזה שלך עכשיו.
אני שומע. אוקיי.

הלכה ה' (המשך): עיר הנדחת בספר — בגבול ארץ ישראל

דובר 1:

רואים שכאן ההלכה הבאה היא דברים מעשיים. זה יכולת לדעת שזה קצת
הלכה מעשית, כי בבתי כלא נעשים הרבה מאוד אנשים... אנשים מחפשים
רוחניות, והרבה אנשים נעשים... הרבה אנשים נעשים בעלי תשובה. יש לי
גם קצת ניסיון עם בתי כלא. אבל יש גם אנשים שהולכים אחרי, אני יודע,
יש מקום שאנשים פגיעים ללכת אחרי כתות ודברים. טוב, הלאה.

אבל ההלכה הבאה רואים שזה כן מעשי. טוב מאוד. כאן יש דבר מעשי.

אומר הרמב"ם: **"ואין עושין עיר הנדחת בספר"**, אזור שנמצא בפינת ארץ
ישראל, שם לא יכולים לעשות עיר הנדחת, **"כדי שלא יכנסו גוים ויחריבו**
את ארץ ישראל". כי אם תלך עכשיו לשרוף עיר בפינה, בגבול, זו תהיה
סכנה לארץ, כי יכנסו גוים מהצד השני של הגבול, והם יחריבו את ארץ
ישראל, הם יתבססו שם.

ראיה שעיר הנדחת היא דין מלחמתי

זה מתאים גם קצת למה שאמרתי שעיר הנדחת היא קצת דין מלחמתי. אם זה
היה רק דין כמו להרוג אדם על חילול שבת, לא לוקחים חשבונות פוליטיים.
לא נכנסים לזה. אבל כאן רואים שהדין המלחמתי גובר על דין עיר הנדחת.

דיון: השוואה לשבת בגבול

אפילו לגבי שבת יש גם, בגבול מותר לחלל שבת אם באים גוים.

כן, אבל זה פיקוח נפש. כאן אין פיקוח נפש. אפילו כן, אבל זה לא כל כך
חם. זה יכול להיות. אבל זה אחד מהכללים של ארץ ישראל, זה אחד מבניין
הארץ.

נכון. אז אתה רואה כאן, זה מאוד מעניין. יוצא, ארץ ישראל תהיה מוגנת
כמו... כן, רואים היום כמה חשובים האנשים שגרים בגבול, והם חזקים, והם
מבוצרים, וכן הלאה.

מי מגן על ארץ ישראל? — מציאות הפוכה

מי המגן של ארץ ישראל? כמה עובדי עבודה זרה. משאירים את השקצים
להיות שם.

זה לא חייב להיות על האנשים, זה יכול להיות על השטח. שלא יהיה שטח
חרב. כי התורה אומרת לך כך, שלא תגרש אותם בבת אחת, אלא מעט מעט,
"פן תרבה עליך חית השדה". אם יש לך עיר חרבה, זה הופך לחורבן לכל
האזור.

כן, אבל אני אומר, צריכה להיות עיר. ואפילו בעיר, מישוהו יאמר, מה יש
לנו מזה שארץ ישראל מוגנת על ידי כמה שקצים? לא, אפילו הם עיר
הנדחת, הם עדיין השקצים שלי. **"עבדי הם ולא עבדים לעבדים"**.

בדיוק. הגויים גם על הספר. במה הם טובים יותר מאיתנו?

לא, זה עדיין איזה יהודים, איזה הבדל, אני לא יודע.

הלכה ה' (המשך): אין עושין שלוש עיירות נדחות

דובר 1:

אומר הרמב"ם הלאה, **"ואין עושין שלוש עיירות נדחות, ואם נעשו**
שלוש, הרי היא ככל הערים". אם היו שלוש ערים שהיה להן דין עיר
הנדחת, לא הולכים עכשיו לשרוף את שלוש הערים מאותה סיבה, כי זה
הולך פתאום להיות, הגמרא אומרת, שזה קרחת, זה הולך להיות חזר בארץ
ישראל.

מיעוט מהעיר נהדת. או שהודחו מאליהן, אה, זה דבר מעניין, אנשים טעו
מעצמם. זה מעניין, לא היה מדיח. לכאורה כשהודחו מאליהן צריך גם להיות
מישהו שלימד אותם פשטים שקריים, אבל לא היה לו דין מסית ומדיח, הוא
לא עשה את מה שנראה מאוחר יותר ברמב"ם איך מדיח פועל.

או שהדיחום אנשים מחוץ לה, נכנסו מבחוץ לעיר מסיתים והם הדיחו.

כל אלה אינם נידונין בעיר הנדחת. אלא מה? הם לא פטורים שהולכים
חופשי. אלא הרי הם כיהידים שעבדו עבודה זרה, הם נידונים כמו יחידים
שעבדו עבודה זרה, וסוקלין כל מי שעבד, אלה שעבדו עבודה זרה נסקלים.

והכסף, מאוחר יותר נראה באנשי עיר הנדחת צריך לשרוף את הכסף, אבל
כשרואים כאן דין של יחידים, את הכסף לא צריך להחרים, אלא **ממונם**
הולך ליורשיהם, הכסף הולך ליורשים, יהודים כשרים שהיורשים יכולים
לקחת את כספם.

הלכה ד': עיר הנדחת נידונה על ידי בית דין הגדול של שבטים ואחד

דובר 1:

אומר הרמב"ם הלאה, עכשיו הוא הולך לדבר על מי יכול לדון עיר הנדחת.
אומר הרמב"ם, **אין דנין עיר הנדחת אלא בבית דין הגדול של שבטים**
ואחד. בדרך כלל לדיני נפשות מספיק בית דין של כ"ג, כן, נדמה. אבל לעיר
הנדחת, זה גם מלחמה אולי? כאן יש דברים מסוימים שבאים גם בעיר
הנדחת שהרמב"ם לוקח ממלחמה, אבל סתם כך כי הורגים עיר שלמה, צריך
לזה בית דין גדול של שבטים ואחד.

שנאמר, כך כתוב בפסוק, **"והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא**
אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך את האיש או את האשה
וסקלתם באבנים ומתו". אז, בדרך כלל כתוב "אל שעריך", שמשמעותו
בדרך כלל בית דין, אומר "את האיש או את האשה". רואים **שיחידים**
נהרגין בבית דין של כל שער ושער. כל עיר, כל... שער העיר הוא כמו...
אני מתכוון, כשהולכים לערים העתיקות רואים איך יש רחוב ראשי, ושם יש
דלת כזו. זו הדרך איך בונים עיר. והשער הוא סמל של העיר. כל עיר שיש
לה שער משלה יש לה בית דין משלה. והם יכולים בעצמם, כל בית דין יכול
בעצמו לדון את האיש או האשה מאותה עיר שעבדה עבודה זרה.

אבל עיר הנדחת נהרגין בבית דין הגדול. אבל כשיש רבים, כשיש עיר
הנדחת, צריך להיות בית דין הגדול דווקא. זה גם הגיוני, זו רמה נוספת.
כלומר, עיר היא רמה אחת, אחר כך יש את בית דין הגדול שהוא מעל כל
הערים.

הלכה ה': ערי המקלט וירושלים אינן נעשות עיר הנדחת

דובר 1:

אומר הרמב"ם הלאה: **"אחת מערי המקלט אינה נעשית עיר הנדחת"**.
היו בכלל ישראל שש וארבעים ערי המקלט. ערי המקלט... מה? שלוש...
ומה שלא, שש עם ארבעים ושתיים, כן. ערי המקלט פירושה כאן ערי
הלויים, או ה... נראה עוד. ערי המקלט, המקומות שנעשו לשוגגים לברוח,
לא נעשות עיר הנדחת.

שנאמר, **"באחת שעריך"**, הערים שייכות לשבט. אבל ערי המקלט לא
שייכות לשבט, אלא ערי המקלט הן ערים שהשבטים נתנו לכלל ישראל
להיות ערי מקלט.

מחלוקת רמב"ם וראב"ד לגבי ערי המקלט

ועל זה, הראב"ד מיד חולק, והוא אומר שערי המקלט הן שהשבטים קיבלו,
ואחר כך נתנו אותן לערי מקלט. ממילא, לפיו זה כן נקרא "עריך". הרמב"ם
אומר אבל שהן למעשה ניתנו, אפילו פעם ירשו אותן. זו מחלוקת בין רמב"ם
וראב"ד, אבל אוקיי, זה הדבר.

אבל ההלכה הבאה, ירושלים, הראב"ד מודה. אבל ירושלים, ירושלים אינה
עיר השייכת לשבט מסוים, אלא ירושלים שייכת לכלל ישראל. **"ולא**
ירושלים נעשית עיר הנדחת", ירושלים לא יכולה להיות עיר הנדחת,
"שלא נתחלקה לשבטים". היא לא חולקה לשבטים.

דיון: ההבדל בין ערי מקלט לירושלים

הלכה ה' (המשך) — דין שלוש עיירות נדחות

דובר 1: כן, אבל אני אומר, צריכה להיות עיר, ואפילו עיר מישהו יאמר, מה יש לנו מזה שישיראל מוגנת על ידי כמה שקצים? לא, אפילו הם עיר הנדחת. כן, כן. אני מתכוון פוליטית. שקצים, אבל לא עלינו, כן. מה שיש לגוי גם על הספר. במה הם טובים יותר מאיתנו? לא, לא. זה עדיין איזה יהודים, איזה הבדל, יודע? הרמב"ם הלאה.

ואין עושיין שלוש עיירות נדחות, שלוש. אם היו שלוש ערים שיש להן דין עיר הנדחת, לא הולכים עכשיו לשרוף את שלוש הערים מאותה סיבה. כי זה הולך פתאום להיות... הגמרא אומרת שזה הולך להיות קרחת. זה הולך להיות חור בארץ ישראל. זה הולך להיות אזור שלם של עיר הנדחת. זה דבר נורא.

אבל אם שלוש הערים לא אחת ליד השנייה, אפשר לתת להן דין עיר הנדחת. ועל זה גם הראב"ד חולק. כי הראב"ד אומר שהדין של שלוש עיירות הוא לא רק על עשיית חור בארץ ישראל, אלא סתם כך. בית דין לא יכול לעשות דין עיר הנדחת על שלוש ערים. זה יותר מדי, הורגים לא כל כך הרבה יהודים. אפילו אם זה אחת ביהודה ואחת בגליל, אין הבדל.

והראב"ד גם אמר טענת בית דין אחד. זה רק בית דין אחד שנים מאוחר יותר אפילו. אבל שלוש עיירות נדחות אין עושים אפילו הרבה שנים מאוחר יותר, כי אפשר לחשוב על זה בזמן אחד. בית דין אחד פירשו זמן אחד, מה שהראב"ד כן מסכים, יהודה וגליל, זה מספיק רחוק. זה הפשט שזה שתי מדינות, וזה שתי מדינות אחרות.

בואו נלמד הלאה, אומר הרמב"ם הלאה.

הלכה ו' — לשון רבים ועבודות ספציפיות

דובר 1: איך הם המדיחים מה הם עושים? אין עושיין עיר הנדחת, אלא אם כן הדיחו מדיחיה בלשון רבים? המדיחים צריכים לומר בלשון רבים. הם צריכים להיות גם צנועים, כי אם המסית המדיח הוא עדיין בעל גאווה, העולם לא ילך אחריו. אז הוא צריך לומר, בואו נלך. הגמרא אומרת, הוא צריך לומר, נלך ונעבוד, כמו שכתוב בפסוק **נלך ונעבוד**, או **נלך ונזבח**, או **נלך ונקטיר**, כמו שהרמב"ם תופס בהלכות עבודה זרה שאמר בפרק הקודם, שהעבודות הן **זובח**, **זובח**, **מקטיר**, **מנסך ומשתחוה**, או **מקבלו באלוה**.

אז המפרשים לומדים כאן שהמדיח צריך גם לומר, הוא צריך להסית לעבודות ספציפיות שהן העבודות שחייבים עליהן מיתה, שהן עיקר עבודה זרה. כלומר, אם הוא אומר סתם "בואו נהיה גויים", והוא לא אומר בבירור מה לעשות, הוא אומר "**נלך ונעבוד**", פירוש העבודה שמקובלת כעבודה. זו חייבת להיות עבודה אסורה. לא אם הוא אומר "נלך ונעבוד", ואני לא יודע, "נעבוד" יכול להיות מה שהעובד עצמו חושב שזו עבודה. בואו נהיה יותר גויים, קצת התרשלות, שלא פירושו דין עבודה זרה, אפילו לא בפרהסיא. הוא חייב להיות ברור עבודה זרה, שהוא חייב לעבוד עבודה זרה, אפילו אם הוא עובר על הרבה דברים אחרים. כן, אנחנו מדברים כאן על מדיח.

"ונלך ונעבוד אלהים אחרים". אחד הדברים שלמדנו קודם הם דיני עבודה זרה בסקילה. **"והם שמעו ועבדו דרך עבודתה"**, הם עשו בפועל דרך עבודתה, או אחת מארבע העבודות, כמו שלמדנו אתמול עם ההלכות השונות, אפילו רק דומה למנסך. למדנו אתמול ששוכרים מקל, כי יש לזה דמיון למנסך. **"או שקיבלוהו עליהם לאלוה"**, אז מקבלים דין עיר הנדחת.

דיון: לשון רבים והעבודה של המדיח עצמו

דובר 1: אני חושב שלשון רבים היא קצת הפוך ממה שלמדנו בהלכה הראשונה, שהמדיח לא צריך לעבוד עבודה זרה, הוא נסקל. אה, אנחנו עוד נלמד, לא, הוא צריך אבל לומר "נלך ונעבוד". אפילו הוא לא עובד בעצמו, הוא צריך להראות שהוא רוצה לעבוד.

אתה אומר שנביא, יכול להיות שזה יותר שהוא לא ממש חלק מהדבר. זה **נלך ונעבוד** שהוא נסקל אפילו הוא לא עבד בעצמו ובסוף הוא התחכם כל כך, אבל הוא חייב להיות חלק מהתנועה.

רואים כאן גם לכאורה שאם היה מעשה מדיח כמו הסיפור של הפרק הראשון, שעושים רק טעות קטנה ואומרים שהקב"ה רוצה שנכבד את הכוכבים, לכאורה לא היה לו דין עיר הנדחת. צריך רק ממש ללכת עד הסוף. מלתת שיטה מעוותת עד לעשות בפועל את עבודה זרה. כן, אבל אני אומר, אם הוא בא והוא אומר "נלך ונעבוד", הוא לא אומר כל מיני טעמים, אלא יש לו חשבון משם, הוא עדיין מסית ומדיח.

הלכה ז' — כשאין דין עיר הנדחת

דובר 1: אומר הרמב"ם הלאה, **"עיר הנדחת שאין בה עובדי עבודה זרה ומדיחיה כולם נסקלים"**. הוא לא אמר "נלך נזבח", אבל הוא לא אמר בלשון רבים. או שהודחו, הוא אומר לך בפנים, "נמצא עובדי עבודה זרה", או **מסרים עדים בכל אחד ואחד**, וצריך לראות לגבי התראה.

לכאורה למעלה נראה שבעיר הנדחת אפילו אין דין התראה בדין עדים הרגיל. אבל כשאין דין עיר הנדחת, אז אפשר רק לתת את העונש הרגיל, כשבאים כל הדינים של מיתת בית דין, וצריך לבוא עדים והתראה על כל אחד ואחד בנפרד עובד עבודה זרה, מי שעובר עובדים כיחידים, אז נותנים להם סקילה לכל אחד בנפרד עבורו לבדו, וממונם, ואז גם אין את הדין של עיר הנדחת שהכסף צריך לשרוף, אלא הכסף הולך ליורשים.

הלכה ח' — סדר עשיית העונש: דרישה וחקירה

דובר 1: אומר הרמב"ם הלאה, **"וכיצד דין עיר הנדחת ומה שיעורה לעשות עיר הנדחת?"** איך עושים את זה? איך בית דין עושה את זה בפועל?

עד עכשיו, אז בעצם, עד עכשיו למדנו... עד עכשיו למדנו את העבירה, עכשיו הוא הולך ללמוד על העונש. עד עכשיו למדנו את העבירה, איך דין עיר הנדחת, ועכשיו הוא הולך ללמוד על העונש. עכשיו כמו שלמדנו פסח, זוכר, כל סדר עשיית הפסח. למשל, בעיר הנדחת אומרים את סדר עשיית העונש. קודם למדו את העבירה, עכשיו אומרים איזה... הלאה הוא אומר הרבה פרטים בעיר הנדחת.

אומר הרמב"ם, **"וכיצד דין עיר הנדחת?"** איך דנים עיר הנדחת? אומר הרמב"ם כך, איך הדין כשזו כן עיר הנדחת, מה שיעורה לעשות עיר הנדחת? אומר הרמב"ם כך, **בית דין הגדול**, כבר דיברנו שזה צריך להיות בית דין הגדול של שבעים ואחד, **שולחים**, הם שולחים שליחים, והשליחים הם **דורש וחוקר** מה קורה שם, **עד שידעו בראיה ברורה**...

צריך להביא עדים? לא, להפך, אז רואים יותר מעדים רגילים. וגם הרמב"ם אומר כך, הוא אומר את הלשון "דורשים בראיה ברורה". אני חושב פשוט מעשית, כי שככתוב דבר כזה מתחילות כל מיני שמועות. קל מאוד לומר, "אה, שם... אין לך מושג מה קורה באותה חסידות, זה כמו מעשה שהיה באותה עיר, אין לך מושג מה קורה שם." לא מספיק עדים רגילים. בית דין צריך לשלוח שליחים כמו פקחים, שיעשו דרישה וחקירה רצינית, **עד שידעו בראיה ברורה שהודחה כל העיר או רובה וחזרו לעבודה זרה**.

זו הלשון "חזרו", כמו שהוא קורא לזה, **"תחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו"**, הם חזרו בתשובה לעבודה זרה. אבל זה יותר... אפילו כשהם היו בחזרה, זו כן הלשון שהבאתי קודם, זה יותר שהם "התגיירו", אפשר לומר, הם נעשו חברה לעבודה זרה. זה יכול אפילו להיות שעיר שלמה, כמו מקום עיר יהודית, זו עיר הנדחת אצלנו. יכול להיות שהמובן של עבודה זרה הוא לא סתם שקבוצת אנשים, כל אחד בנפרד עובד עבודה זרה, זה יותר שהעיר כעיר נעשתה חוזרת לעבודה זרה.

הלכה ט' — שליחת תלמידי חכמים: התראה או קריאה לשלום?

דובר 1: אומר הרמב"ם, **"שולחין להם בית דין תלמידי חכמים לדרוש ולחקור"**. שולחים להם תלמידי חכמים. **"אם חזרו בהם מוטב"**, אם הם עשו תשובה, טוב. **"ואם עמדו בסרחונם"**, אם הם עמדו בחטאם, **"מצוין לכל ישראל לעלות עליהם למלחמה"**.

רואים כאן שזה ממש דין מלחמה. **"וצרין עליה וכובשין אותה"**, צרים עליה וכובשים אותה, **"ומרבין במחנה כנגדה"**, ומרבים במחנה כנגדה. זה

דובר 2 (ר' יצחק): אז אני ראיתי במקורות וציונים, במקורות וציונים יש לו משהו עם ר' חיים קנייבסקי, המקורות וציונים של פרנקל. הוא מביא ממנו. כן, הוא החיים שלו. הוא מביא שני פסוקים ביהושע. בספר יהושע כתוב שאנשי גד וראובן שנשארו בעבר הירדן עשו שם מזבח משלהם. אחרי שכבר עשו מזבח במקום המקדש, כתוב שם שכלל ישראל, אני חושב יהושע, שלח את פנחס עם עשרת השבטים להזהיר אותם.

דובר 1: פנחס ועוד אחד, אני חושב פנחס והכהן השני, ועוד עשרה שבטים.

דובר 2 (ר' יצחק): אה, ועוד עשרה שבטים. והם נתנו להם הזדמנות, ורואים גם שזה כמו קריאה לשלום. מה קורה איתכם? למה אתם מורדים בכלל ישראל? אז הוא רוצה להבין שזה המקור של הרמב"ם. הרמב"ם עצמו, כנראה, הוא מביא את המקור במורה נבוכים.

סיכום: תירוץ קושיית הראב"ד

דובר 1: אז, נראה כאן שזו התשובה על קושיית הראב"ד. הראב"ד שואל שלעולם לא עוזרת תשובה אחרי עבודה זרה והתראה. זה אולי סתם ככה הדין, אבל בעיר הנדחת להתראה יש דין יותר כמו מלחמה, שיש על זה קריאה לשלום. לפני שהולכים למלחמה חייבת להיות קריאה לשלום. אבל באמת לא הטעם שהולכים למלחמה היא קריאה לשלום.

הלכה ט' (המשך) — מקור הרמב"ם: קריאה לשלום כמו במלחמה

דובר 1: צריך אולי לומר שזה המקור של הרמב"ם. הרמב"ם עצמו כנראה הביא את המקור במורה נבוכים, כן.

נראה כאן שזו תשובה על קושיית הראב"ד. הראב"ד שואל שלעולם לא עוזרת תשובה אחרי עבודה זרה והתראה. זה לא סתם ככה הדין. אבל אנשי עיר הנדחת יש להם דין יותר כמו מלחמה, שיש על זה קריאה לשלום. לפני שהולכים למלחמה חייבת להיות קריאה לשלום.

דיגרסיה: עמלק וקריאה לשלום

אני רוצה אבל באמת, לא הטראמפ שהולכים למשא ומתן והולכים לא למשא ומתן. לא אגב, זה לא פוליטיקה.

לא, מה שאני מתכוון לומר הוא מאוד מעניין, כי דיברתי על שבת זכור, הרמב"ם אומר שצריך לנהל משא ומתן עם עמלק. אנשים יש להם בעיה עם זה. כמו שיש את הבדיחה שאני יודע שליטאי יש לו עניבה כי הוא רוצה לחנוק את עצמו אם הוא מגלה שהוא סתם מזרע עמלק, הבדיחות המטופשות. אבל זה לא פשט שבעמלק מושלכת לפח כל הלכה שיש. בעמלק גם יש דינים של מלחמה, כמו קריאה לשלום וכן הלאה.

דיון: היסוד של התראה — דין בתשובה

דובר 1: לא, אני רוצה להוסיף אפילו יותר חד אם אתה מרשה לי, אם אתה נותן לי, אני רוצה לטעון. הכלל של הראב"ד נראה לי שאני בצד של הרמב"ם. מה שאתה אומר זה בוודאי אמת, אבל אני חושב שזה הולך על העומק.

במילים אחרות, הראב"ד אומר, איפה מוצאים תשובה אחרי עדים והתראה? אני רוצה לשאול אותך שאלה אחרת: איפה מוצאים בכלל התראה? איפה כתוב בתורה איפשהו שצריך לעשות התראה? הגמרא יש לה מקור לכך, אבל אני רוצה לומר לך, המקור לכך הוא, כך למדתי פעם בהלכות תשובה, המקור לכך הוא הנושא של תשובה עצמו. התראה פירושה אני נותן לך הזדמנות לעשות תשובה.

מה פירוש התראה? לפני זה שאלת קושייה על מקלל השם. יכול להיות הרבה פעמים שהתראה היא כבר אחרי הפעם הראשונה שאתה עושה את העבירה, כי אם לא הרי קשה להינצל.

מה פירוש התראה? אתה יודע שפלוגי הולך לעשות? זה אומר שפלוגי הוא עבריין. זה פירוש התראה. פלוגי מחלל שבת כל שבוע. לא באים אף שבת אחד. כולם יודעים שמזהירים בלי חת שמחלל שבת. לא קורה כלום. נותנים לו אחת, וכאן רואים שהתראה צריכה להיות תועלת מועיל. התראה צריכה להיות באופן שהיה יכול לעזור לך, כמו דן תחתיו.

לשון של מלחמה ממש.

ואומר הרמב"ם, "ומשיכבשוה מרבין בדיינין", ואחרי שכובשים אותה מרבין בדיינים, "שאיין דנין עיר הנדחת בפחות משבעים ואחד", שאין דנים עיר הנדחת בפחות משבעים ואחד, כמו שאמרנו.

תרגום לעברית

דובר 1: אומר הרמב"ם הלאה, "אחר כך שולחים להם שני תלמידי חכמים להזהיר אותם ולהחזירם". לאחר מכן שולחים שני תלמידי חכמים, זה אפילו לא אותם עדים... זה לא היה, נראה לי, תלמידי החכמים היו ה"חוקרים". אנשים חשובים, "להזהיר אותם", להזהיר אותם, "ולהחזירם". הלכה מעניינת מאוד.

בואו נסיים עד הוסף, ואחר כך נדבר על זה. "אם חזרו ועשו תשובה", אם אנשי העיר חזרו, כן, הם חזרו לעבודה זרה, ועכשיו הם חזרו מהחזרה, חזרו בתשובה, "מוטב", זה נפלא. "ואם עמדו בטפשותם", אם הם עומדים בטיפשותם, "מצווין לכל ישראל לעלות עליהם לצבא", אז יהודים מתאספים יחד כמו צבא, "וצרים עליהם ועורכים עמהם מלחמה עד שתבקע העיר", עד שפורצים את החומה של העיר, פורצים את העיר. "תבקע העיר" פירושו כמו... נו, מה זה? כמו "שבעת ימים תסובו", כן, שפורצים את החומה.

דיון: קושיית הראב"ד — תשובה אחר התראה ומעשה?

דובר 1: אז, כאן יש הלכה פלאית. כאן בא הראב"ד עומד והוא שואל, זה דבר נכון, בכל אופן היה עוזר תשובה. אומר הוא, "טוב הדבר שתועיל להם תשובה", אני מסכים, תשובה היא דבר טוב, "אבל לא מצינו תשובה מועלת אחר התראה ומעשה". איך יכולה לעזור תשובה אחר התראה ומעשה?

יש כאן שני מהלכים. יש כאן מפרשים מסוימים שלומדים שאצלנו לא הייתה התראה, כי בעיר הנדחת בדרך כלל אין התראה. כן, רוב העיר נהיית "נרגשת" בגלל משהו, אין כאן דין התראה. אפילו נניח שעומד אחד ואומר, "רבותי, אל תלכו אחרי זה", בדרך כלל התראה פירושה שאומרים לאדם באופן אישי. אז שני תלמידי החכמים עשו את ההתראה. ואם המשיכו לא לצייט להתראה, אז.

אבל הראב"ד זה לא נפל לו, כי הרי קודם היה כתוב... אנחנו למדנו נוסח אחד של הרמב"ם, אבל בנוסחאות מסוימות של הרמב"ם היה כתוב... זה היה, נראה שבנוסח של הראב"ד מדברים כבר אחרי התראה, שביט דין צריכים לחקור שהייתה התראה, שהייתה עבודה זרה והתראה, ואז, אז מה עוזרת התראה שנייה?

חידוש: דין מלחמה וקריאה לשלום

דובר 2 (ר' יצחק): אבל אני חושב, לגבי זה, לגבי זה, כמו שנאמר קודם שזה קצת דין מלחמה, וכמו שרואים כאן מאוד ברור שהיהודים באים לצבא והם צרים עליהם, אני חושב שזה יותר דומה לדין קריאה לשלום. הרי יש דין שלפני שהולכים למלחמה עם עיר, וקראת אליה לשלום. הרמב"ם אומר שאפילו עם עמלק יש דין קריאה לשלום, על כל סוג מלחמה יש קריאה לשלום. אז אני חושב שכאן בעיר הנדחת, הקריאה לשלום הספציפית היא זו שקוראים מחזירים אותם בתשובה.

דובר 1: פשט טוב, ר' יצחק. זה אמת, אני מסכים, אני רוצה להוסיף, זה גם הפירוש של מפרשי המשנה בצבא, או שזה הרמב"ם עצמו שהכניס את צרים עליהם, הלשון עולים עליהם לצבא?

דיון: האם "לצבא" חידוש הרמב"ם?

דובר 1: שאלה מעניינת. אני רוצה לשאול, האם הסתכלת במקורות... זה כל עיקר התורה שלך שבנויה על הלשון לצבא, האם הלשון לצבא היא חידוש של הרמב"ם, או שזה... כי בגמרא כשלומדים רש"י ומפרשי רש"י, זה נשמע כאילו זה בית דין, זה לא נשמע בכלל שזה מלחמה. הרמב"ם אמר את זה.

אז, אני רוצה לומר כאן, לפני זה, הולכים מיד ללמוד שתשובה היא באמת הרבה אחרונים מהגמרא לגבי זה שאומרת שתשובה לא עוזרת בבית דין של מטה. כאן רואים ברור מקור שבאמת יש תשובה שעוזרת בבית דין של מטה. אולי רמב"ם, שתשובה עוזרת באופן הזה זה נקרא השראה, בואו נקרא לזה, השראה קשורה לתשובה.

הלכה י': הקמת בתי דינים ודרישה וחקירה

דובר 1: הלאה, מיד לאחר מכן העיר כבר נפרצה, **מיד מרבים להם בתי דינים ודנים עושים.** מקימים בתי דינים שונים, אבל כאן כבר לא צריך להיות בית דין של עיר בית, כי כאן מדברים כאן זה בית דין שדן אדם אחד בכל פעם.

למה תלמידי חכמים?

מעניין, מחזיקים כבר כאן בשלישית, אז מה שצריך שלוש ועדות, באים שולחים שליחים ומפקחים, או שאנחנו שולחים עם תלמידי חכמים כאלה מחזירים בתשובה, ואנחנו שולחים משלחת של היד הברד, אני יודע כנראה יצחק, מנסה להחזיר בתי דינים וכאן עושים בתי דינים שונים. צריך להיזהר רבותי שזה לא דרך. צריך להיזהר בית דרום. אני יודע צריך כאלה להיות חכם, שצריך להיות חכם כשמנסה להחזיר בתשובה יש לזה פנים.

דובר 2: אוקיי.

דין יחידים — מיעוט העובדים

דובר 1: כאן מקימים בתי דינים שונים, ובתי הדינים דנים את היהודים. אז, **קום ישר בעל על שני עדים שעבד עבודה זרה, אחר שהתרו בו.** על כל אדם כך, מביאים שני עדים שאומרים שהוא עבד עבודה זרה אחרי שהזוירו אותו.

כאן רואים אה, כן, שיש דבר ברור. בופן פרטי. בופן פרטי. אבל שטר קענען, מכאן הראב"ד ראה שמדברים שהייתה ממש התראה. לגבי זה הוא תוהה מה עוזרת המחזירים בתשובה.

דיון: מה פירוש "מחזירים בתשובה"?

דובר 2: אבל... אשר די ביזשוואו זענען. אבל... או קענען, שהחזרה פירושה להחזיר בתשובה? סאטי טעהאל האט דער זיין תלמידי חכמים הולכים מאדם לאדם. קענען, אז הולכים סביב בית המדרש הם עומדים ודופקים על מעלמען הם מחזירים את העולם? אולי שניהם?

דובר 1: הדין הוא הרי שתלמידי חכמים, אני חושב שטכנית פירוש הדבר כמו שהרי יש את בית הדין שהם החכמים. תלמידי חכמים פירושו שצריך עוד לשלוח עוד חכמים. היוצאים, צריך עוד חכמים, תלמידים שהם הולכים ללמוד הלכות ומדברים על זה.

הייתה ישיבה. אני חושב עוד סיבה למה הם צריכים להיות תלמידי חכמים, יהודים חכמים, כי אחר כך נראה שאולי תיבוקא עיר, הם לא נותנים להיכנס. צריך למצוא יהודים חכמים שיוצעים איך להיכנס. זה דבר פוליטי קשה. צריך להיכנס לעיר ולהערים על המסיתים והמדיחים ולמצוא דרך איך לדבר לעולם. העיר תיבוקא עיר, אבל כשבאים כבר עם מלחמה, הם באים עוד בדרכי שלום, הם דיפלומטים. דיפלומטים צריכים להיות יהודים חכמים.

דובר 2: כן.

מיעוט vs רוב — דין יחידים או עיר הנדחת

דובר 1: כבר, הלאה. אז, באים שני עדים שהוא עבד עבודה זרה. פורשים אותו, אומרים אוקיי, האדם, רושמים אותו, האדם יודעים כבר את הדין. ואז מסתכלים, עושים רשימה.

אם נצטרפו כל העובדים הם מיעוטה, אם בין כל מי שעבדו עבודה זרה הם עדיין המיעוט של העיר, אז הם דנים כיחידים, והעונש ליחידים על עובדי עבודה זרה הוא סקילה, **ושאר העיר ניצול.** שאר העיר ניצולה. הרי היה רק מיעוט.

אבל **אם נצטרפו,** אם מוצאים שעובדי עבודה זרה הם רוב העיר, שיש דין עיר הנדחת, אז צריך **מעלין אותן לבית דין הגדול.** צריך להביא אותם לירושלים, או מורידים את בית הדין הגדול לשם. מביאים אותם, בית הדין

אני יודע שאחד אומר שהתראה פירושה לא סתם מבואר כאן. אני מתכוון כשיש בית דין שיכול באמת לתלות, עד כדי כך שההתראה היא מאוד רצינית אפילו באופן כזה. אבל ההתראה פירושה באופן כזה שזה יכול לגרום לפלוני לחזור בתשובה. לומדים מיהזקאל, מהנביאים, וכמו שהנביאים עושים התראה, ולא רק אם הם יקיימו את המצווה. התראה היא אם הם לא יקיימו את המצווה. התראה היא דין בתשובה. הדין של התראה הוא לעשות שיוכלו לעשות תשובה. אותה פעולה היא אז להתייצב לזה.

ואתו דבר כאן, בוודאי, מה שאמרת אתה כנראה צודק, אפילו אם הראב"ד צודק לתת דין התראה קודם, או לא, אני לא יודע, אולי כן, אולי לא, לא המילה. כל העניין הוא כאן... הראב"ד כנראה סבר שחלק מדורשין וחוקרין הוא שצריך לבדוק איך ההתראה התרחשה. כן, אבל הוא חושב על ההתראה הטכנית. אני אומר שהרעיון של התראה הוא תמיד זה.

זה לא נכון. זה שלא עובד תשובה אחרי שעובר, זה כמו לומר שלא עובד תשובה אחרי שמנסה לעשות תשובה. כמו "מי שאמר עבודה זרה אעבוד ואשוב", אני חושב שאתה צודק אולי עוד מסיבה.

כאן יש את הדין שצריך ללמד זכות עד הרגע האחרון. הוא אמר, מה כבר שייך? כבר עשו דרישות וחקירות. לכאורה, הלימוד זכות הוא דעה שלא נתנו לו באמת הזדמנות. לא באמת... ההתראה לא הייתה התראה אמיתית שיוכל לעשות תשובה.

הלשון של הרמב"ם — "תחילה"

אבל הלשון של הרמב"ם מאוד מצא חן בעיני. הרמב"ם אומר, **"טובה דבורה של תורה מצווה"**, כמו, הלוואי. זה משהו כמו קצת חסידות. הרמב"ם הולך כמו עם... כמו שהקאנטר רב ר' אברהם'לה אמר, שכשגדול כותב, הוא פוסק בהלכה. אומר הרמב"ם, **"תחילה"**. הרמב"ם פוסק מאוד יפה שצריך להתחיל את הפסק.

אבל חשבתי, הרמב"ם הרי לא חילק. הרמב"ם אומר הרי, "אני מסכים". **"אבל אם התעקשו ולא שבו מעוונם, מצווה להלחם עמהם"**. הוא הרי אמר לפני הרמב"ם, הוא אמר, "כן מצאנו ישועה צדדית". אבל זו השאלה, האם להביא. אולי, אני לא יודע.

תשובה בבית דין של מטה

אבל החפץ חיים אומר, אני חושב שזה דבר נורמלי, וכאן זה מוכרח להיות. סתם להרוג סתם אנשים, בוודאי צריך לתת הזדמנות. הישועה לכאורה גם לא הולכת עם כל הדינים בעיר הנדחת, כי שם מדברים הרי על שני שבטים שלמים, וכבר למדנו קודם שזה עובד. אבל יש סתם דמיון.

אבל האמת היא שחשבתי קודם כך, אני חושב שאפשר להוציא מלבן מהסיבות הפוכות גם. מה שהוא דבר מאוד קשה במציאות, זה בעיקרון מלחמת אזרחים. צריך להחזיק בזה, זו סכנה גדולה. סתם כמו שראינו, זה לא דבר פשוט לעשות.

וכמו שאני חושב שהרמב"ם מביא את ההלכות כאן בעיקר כי הוא רוצה להסביר שעבודה זרה היא לא רק דבר פרטי, עבודה זרה יכולה להיות דבר כללי, זה סוג דין אחר.

דובר 2: אוקיי.

דיון: הריגת אנשים חפים מפשע

דובר 1: לא, זה נכון, שכשעושים דין עיר הנדחת, הורגים הרי הרבה אנשים חפים מפשע, אז בית הדין יהיה מאוד מאוד זהיר בלהוציא פסק כזה. כשאתה לוקח כאן את הלהביל הנברות טאץ', כשנותנים רק סקילה לעובד עבודה זרה, הם באים ממילא. במקרה הטוב נותנים להם סייף, אבל ברגע שעושים את הדין הגדול יותר של להרוג את כל העיר.

זה לא ממש הורגים אנשים חפים מפשע. זה באמת רק האנשים שעבדו עבודה זרה והם הולכים לראות, אבל אפילו ילדים של העובדים. אשר עבדו מאה, שהאבא עובד עבודה זרה הילדים עובדים יותר. והילדים לא חפים מפשע. מצוין, והסנטס הוא משועבד מובל. כאן הוא במלחמה, כמו מלחמה, כי הוא לא הולך להרוג ילד והוא הולך... ומה שמעניין.

דובר 1: לוקחים אותו "אל תוך רחובה". "אחת רחוב, אם אין לה רחוב". מה אם אין לה מעין רחוב? לוקחים שטח ועושים אותו לרחוב.

והלאה, **הוי רחוב החוצה לה**, אם רחוב העיר הוא מחוץ לעיר, **בונים חומה חוצה לה עד שיכניסנה לתוכה**, בונים בצורה כזו, בונים קיר סביב הרחוב, אבל הרחוב יהיה בעיר, **שנאמר אל תוך רחובה**, שהרחוב יהיה אל תוך, בעיר.

אתה מבין את ההלכה? מאוד מעניין, זה נראה כמו אצל חנינא בן דוסא בעיר.

הלכה י"א (המשך): דין רחוב העיר — אם אין רחוב

מה אם אין? אין רחוב? לוקחים שטח ועושים אותו לרחוב. והלאה, הוי רחוב החיצונה, אם רחוב העיר הוא מחוץ לעיר, **בונים חומה חוץ ממנה עד שתכנס לתוכה**, בונים בצורה כזו, בונים קיר סביב הרחוב, אבל הרחוב יהיה בעיר. כי נאמר **אל תוך רחובה**, הרחוב צריך להיות אל תוך, בעיר. צריך לבנות כמו במה כדי לעטוף את הרחוב. הרחוב מתכוון לכאורה לשוק, איפה שמסתובבים, המקום המרכזי. כן.

דין הריגת בהמות

אומר הרמב"ם הלאה, **והורגין כל נפש חיה אשר בה**. אומר זאת שוב, מי, האם אלה אנשים עובדי עבודה זרה, או בעלי חיים. לא יודע. בסופו של דבר **כל שללה עם המדינה באש**, שזה נכנס כבר... אה, בהמות. הוא מביא שזה מתכוון לבהמות. מה זה בהמה לפי חורבן? נכון, את הבהמות לא שורפים, שוחטים אותן קודם. כאן כתוב בהמה חיה? לא יודע. אין דין של השריפה. הם שורפים את השריפה רק כמו ביעור חמץ. אה, והורגין מתכוון, הרג, ואחר כך שורפים. **ושרפה היא מצוות עשה, שנאמר ושרפת באש את העיר. את העיר מתכוון לכאורה כאן לכל החיים, ואת כל שללה**, שורפים את הרכוש. נכון, טוב.

קשר בין עיר הנדחת לביעור חמץ

אומר הרמב"ם הלאה... כמו ביעור חמץ. זו הכנה לביעור חמץ. שורפים את כל העבודה זרה שהייתה. חמץ שבלב. כן. אומר הרמב"ם הלאה. חמץ, זה כמו חמץ והעבודה זרה, יש להם קשר. מהשריפה. אה, כי שניהם בלב. שניהם ב... כן. לשניהם יש דין שריפה. אומר הרמב"ם הלאה.

הלכה י"ב: נכסי צדיקים שבתוכה

נכסי צדיקים שבתוכה. מה קורה עם הצדיקים בעיר? הרמב"ם אומר, מה זה אומר צדיקים? לא מתכוונים דווקא לצדיקים שהם במדרגה של צדיקים. לא, מתכוונים שאר יושבי העיר שלא הודחו, אלה שלא הלכו אחרי המסית ומדיח.

לעיר יש דין עיר הנדחת, אבל הם לא הלכו אחריהם. על כן נקראים צדיקים. וכך היה ביש חמישים צדיקים, אברהם אבינו קרא להם צדיקים, היהודים החכמים שלא השתגעו אחרי עיר הנדחת. צדיקים בתוך העיר, צדיקים בדיניהם. לא דווקא צדיקים, אנשים שכמעט לא עוברי עבירה. צדיקים בדיניהם.

ובשער ישוב לוט ואחיו נשרפים בכלל שללה. הנכסים שלהם עצמם מוכן שניצלים, אבל כספם גם נשרף, **הואיל וישבו שם ממנום אבד**, כי הם גרו שם, או לרשע אוי לשכנו, כספם נאבד.

למה הם איבדו את כספם — הטעם של לוט

יכול להיות שהרמב"ם לומד, אני חושב שבגמרא נראה שלמה הם הלכו לשם? הם הלכו לשם בגלל כסף. הם היו יהודים ישרים, אבל למה הם הלכו? כי שם יש יישוב גדול. וזה גם מתאים למה שהרמב"ם למד קודם, אסור לגור עם רשעים. למה הוא לא הלך למדבר? כי הוא צריך להיות בעל חנות, הוא צריך להיות אדם נורמלי. אז יש קנס על זה. לוט אכן איבד את כספו. זה הפשט באמת, לא הצילו את כספו, אלא אותו. אברהם הציל את כספו בפעם הראשונה מהמלכים, אבל כשהיה חורבן סדום, אז כבר צריך ללכת דין עיר הנדחת.

דין הנאה משלל עיר הנדחת — לוקה אחת

הגדול צריך לדון את כל הרוב בבת אחת, או גם שני אנשים בבת אחת, אני לא יודע בדיוק.

הריגה בסייף — לא סקילה

דובר 2: אוקיי.

דובר 1: וגומרין שם דינם, ובית דין דן, בית דין שומע את הסנהדרין טענות, ומחליט שיש דין עיר הנדחת. ואז, **והורגין כל אלו שעבדו בסייף**, אז הורגים כל אחד מאלה שעבדו עבודה זרה בסייף.

דיון: מי נהרג?

אה, **מכין את כל נפש אדם אשר בה לפי חרב**, כל נפש של אדם שהיה שם בעיר.

דובר 2: לא, נראה כאן אפילו המיעוט שלא עבד עבודה זרה.

דובר 1: לא, לא. **אם נתחייבה**, תראה, כתוב כאן כך, **אם נתחייבה**. אה, אה, אה, סליחה, אתה צודק. **מכין את נפש אדם אשר בה**, כל מי שנמצא שם. אם כל העיר עבדה עבודה זרה הורגים את כולם.

דובר 2: טף ונשים גם, הנשים והילדים של עובדי עבודה זרה?

דובר 1: שם אנחנו יודעים, אתה אומר אולי רק אם עובדי עבודה זרה עבדו...

דובר 2: את כל העיר הורגים רק את העובדים.

דובר 1: בקיצור, את עובדי עבודה זרה הורגים, פלוס הורגים את הבית שלהם. **מכין את כל הטף ונשים של עובדים לפי חרב**.

מחלוקת תנאים לגבי ילדים

דובר 2: לא, טוב.

תרגום לעברית

דובר 1: יש מחלוקת על זה, היו תנאים שאומרים שלא הורגים את הילדים אפילו.

דובר 2: אה, אתה רואה, בקיצור, הרש"ש משאנץ, אני רואה שהיה הרמ"ץ, חשבתי, והוא אומר שמה שהרמב"ם אומר "מכין נשים של עובדים", הוא מתכוון רק לנשים שהידחו אותם, אבל הצדקניות...

דובר 1: אה, כי הגמרא שואלת משהו, מה עושים עם הנשים הצדקניות?

דובר 2: אז הוא לומד שאפילו בעיר הנדחת יש גם צדקניות שלא הסכימו.

דובר 1: כך נראה.

דובר 2: אוקיי, יש על זה, הוא מדבר על זה עם הגמרא, והפרטים שם. אבל מה שהרמב"ם אומר כאן הוא שבזכות נשים צדקניות שהן לא הלכו אחרי, אני לא יודע בדיוק את דין עיר הנדחת, אבל יש דבר כזה כמו נשים צדקניות.

דובר 1: על כל פנים, זה ברור, אפילו ברמב"ם, הרמב"ם הולך קצת לחומרא, היו תנאים שהיו להם שיטות מקילות. אפילו הרמב"ם לא הורג לעולם אף אדם שלא עבד עבודה זרה. רק הבתים, הנשים וטף של העובדים, אם הם רוב, שזה לא כולם.

נשים זה פשוט, אבל קטנים זה גדולה. אז בכל מקרה, אישה יכולה להיות עובדת עבודה זרה, אבל קטנים זה החידוש לכאורה.

הלכה י"א: דין מדיחים — סקילה

דובר 1: הלאה אומר הרמב"ם, אוקיי, זה הדין של האנשים. עכשיו אומר הרמב"ם הלאה, **"בין שהודחה כולה בין שהודחה רובה, סוקלין את מדיחה"**. המדיח, המסית ומדיח, להם כן נותנים סקילה. להם לא נותנים את העונש של סייף, להם נותנים עונש גדול יותר של סקילה. לומדים זאת מפסוק.

דין שלל — איסוף ברחוב

"ומקבצין את כל שללה אל תוך רחובה". אוספים את כל הכסף, השלל, השוד שיש בה.

דובר 2: כן.

אבל אומר הרמב"ם שאסור לבנות עיר, אבל מותר לעשותה גנות ופרדסים. מותר לבנות גנות ופרדסים. כתוב ברמב"ם לא תבנה עוד, אומר, לא תבנה מדינה כמו שהיתה, אבל מותר לעשותה גנות ופרדסים. אסור להחזיר לעיר.

ואז חשבת, בכלל בנו אותה מתכוון שבונים בחזרה את העיר. יכול להיות שאפילו שם לבנות איזה בתים קטנים... צריך לדעת מה בנו אותה מתכוון. לא, יכול להיות אפילו לא גנות ופרדסים. צריך לחשוב, כי כמו שהיתה זה משהו. צריך לחשוב.

תירוץ לקושיא — לבנות עיר חדשה בשם חדש

אז אולי תירוץ לקושיא שלי, שאסור לבנות מחדש את העיר. הייתה עיר שהייתה לה שם כזה, ועושים אותה בשם ישא חודש או משהו, חס ושלום. אני לא יודע אם יש חודש כזה, זה אסור. אבל אוקיי, צריך לחשוב. אבל כן, רק גנות ופרדסים מותר.

דיגרסיה: בית שמש ופורים

אומר הרמב"ם הלאה... התעוררה חקירה בהלכות... נו... יש הלכה של עיר בפורים, כי יש אנשים שאומרים שבבית שמש, אני יודע, ליד שם הייתה איזו עיר, משמות ישבו בנין, ואחרים טוענים שיכול להיות שבונים באותו שטח וזה נעשה עיר, אבל זו לא העיר. ירושלים, בנו מחדש את ירושלים. היא נחרבה, ובנו אותה מחדש. אבל אתה בונה ממש עיר במקום, מה אתה אומר לא נקרא לא תבנה עוד.

אוקיי, עדיין לא שמעתי שיש מקום שהיה עיר הנדחת ואסור לבנות. אומרים שיש אנשים שזורקים את המילה, כי יש עדה קדושה שלא נותנת לבנות איפשהו. אלא סתם מוצאים מקורות ליצרים אחרים. אוקיי.

הלכה טו: שיירא העוברת ממקום למקום — נוסעים בעיר הנדחת

אומר הרמב"ם הלאה, שיירא העוברת ממקום למקום, יש אנשים שהם הולכים בגלות, הם נוסעים ממקום אחד לשני, והם עצרו בעיר הנדחת. אם עברו בעיר הנדחת, אז כך, אם הדיחו אותה, אם הם גם הלכו אחרי עובדי העבודה זרה של העיר, אז כך, אם הם היו תושבי העיר, תמיד הדין הוא שבשלושים יום, גם לגבי פסח, לגבי מזוזה, אם אתה גר בעיר שלושים יום נעשה חלק מהעיר, אז נהרגין בסיף וממונם אבד, יש להם גם דין של עיר הנדחת. ואם לאו, אם הם לא נעשים חלק מתושבי העיר, נקראים רק כמו עובדי עבודה זרה כיחידים, מקבלים הם את העונש של יחידים שבסקילה, וממונם לא רשעים, והכסף הולך כן ליורשים.

הלכה טז: נכסים מערים אחרות מופקדים בעיר הנדחת

אומר הרמב"ם הלאה עוד הלכה על הנכסים של עיר הנדחת. אומר הרמב"ם כך, נכסי אנשי מדינה אחרת שהיו מופקדין בתוכה, מה קורה שעיר הנדחת הייתה שם בנק, או היו אנשים מערים אחרות שהפקידו שם את כספם. אף על פי שקיבלו עליהם אחריות, אפילו אנשי עיר הנדחת קיבלו אחריות, ולגבי הלכות אחרות, למשל ממש בחמץ, מקבל זה את הדין שהאדם שלקח אחריות זה נעשה כספו, אבל לגבי עיר הנדחת זה לא נקרא עוד כספם. במילים אחרות, בעצם אחריות מתכוון שאם היה נשרף היו יכולים לתבוע את אנשי עיר הנדחת שישלמו. אבל הואיל ואינו שלהם, הרי אלו לבעליהן, נותנים זאת בחזרה לבעלים, שאינו שלל. המילה שלל נראית מילה מיותרת, אבל מה שלומדים זה חידוש, דלא שלל חברותא, אפילו באופן שהם קיבלו אחריות.

נכסי הרשעים מופקדים במדינה אחרת

אומר הרמב"ם הלאה, אבל להיפך, נכסי הרשעים, האנשים, אנשי עיר הנדחת, הרשעים שהדיחו שהיו מופקדין במדינה אחרת, הם החזיקו את כספם במוסדות מחוץ לעיר, אז כך, אם נתבעו יחד עמהם, אם לקחו אותו ביחד בעת הדין, נשרפין עמהם, שורפים אותו גם כשמשרפים את עיר הנדחת. ואם לאו, אם לא אספו אותו, זה נשאר בעיר החיצונית, פעם אחת אבדן, הרי אלו נתנין לרשעים, גם לא מקבל זה את הדין של אובדן. שלל מתכוון כשזה שם נראה.

אומר הרמב"ם הלאה, וכל הנהנה ממנו בחלצו לוקה אחת, מי שלא יכול להתאפק והוא לוקה מהשלל, מהכסף, מקבל הוא מלקות אחת, שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. הוא לא יקח כלום מהחרם, מהכסף שצריך להחרים. מה זה אחת? הוא אומר שאחת מתכוון, להוציא פרק ז', הולכים לראות שיש הנאה מהעבודה זרה עצמה, לוקה שתים. אלה שני איסורים. אבל עיר הנדחת היא רק לא אחת.

הלכה י"ג: דין ייאוש — כל המחזיק מנכסיהם זוכה בהם

אומר הרמב"ם הלאה, כיצד היתה נעשית הלכה זו? עיר הנדחת שהיו בה עדים, באו עדים ונתנו על עיר את דין עיר הנדחת, אבל הזהירו את העדים. ובינתיים מישוהו תפס נכסים מעיר הנדחת. הוא תכנן להנות מהאיסור הנאה.

אוקיי, עד שלא היה נגמר הדין או... לא, מדברים כאן על נגמר הדין, נראה עוד. כל המחזיק מנכסיהם זוכה בהם. לא מדברים כאן על שום דין בעבודה זרה, זה פסק דין בייאוש, באבידה, בסוג הלכה כזה. שמי שלקח כסף שמחזיקים באמצע משפט עליו כעיר הנדחת, ואחר כך מתברר שהעיר אינה עיר הנדחת, אז מי שתפס זכה, ומותר בהנאה. למה מותר בהנאה? כי התייאשו, ממילא זה נקרא דין אחר של ליתי ביני ביני ממונא דחרמא. למה באמת זכה? שכל אחד ואחד כבר הפקיר ממונו בשעת גמר דין, כי כשהחזיקו כבר בגמר דין כבר כל אחד ויתר, כבר התייאשו מהכסף, ממילא מי שתפס היה כאילו זכה בהפקר, זכה בייאוש.

קושיא ותירוץ: למה מתייאשים אם הם חפים מפשע?

הערוך לנר אומר הלכה, כי אני חושב שהאדם יודע כן, הוא מרגיש שהוא חף מפשע, האם הוא התייאש בסוף? להיפך, מאוד טוב. להיפך, להיפך. הוא מביא את הגמרא בכריתות שמגיע הדין, הוא אומר שלהיפך, אם אנשים היו מפקירים את חפציהם כי הם חושבים שהם אשמים, אז נגמר, כי נפסק שהם אשמים. להיפך, כל אחד אומר, אני צדיק, רוב העיר האחרת חטאה אמת, אבל אני צדיק. אז הוא מפקיר את חפציו על דעת שהוא צדיק שאיבד את כספו. אז הוא צדיק שאיבד את כספו.

הסבר נוסף: כנראה היה משהו חשוד

אומר הרמב"ם הלאה, אבל כנראה, אם רוצים לומר חסידית, כנראה משהו היה חשוד בעיר, לא מגיע להם כספם. בואו נגיד כך, התחילו עד זמן מה, זה אומר שמחזיקים כבר אחרי ששלחו שליחים להחזירם בתשובה. יכול אפילו להיות שהם עבדו עבודה זרה, אלא שלא היו שני עדים כשרים או משהו, זה אומר כך.

הלכה י"ד: לא תבנה עוד — אסור לבנות מחדש

אומר הרמב"ם הלאה, ואינה נבנית לעולם, עיר הנדחת אסור לבנות מחדש לעולם, וכל הבונה אותה לוקה, שנאמר לא תבנה עוד. לעולם מתכוון לעולם או כמה זמן האדם חי? צריך לחשוב מה לעולם משתמש לא על אחד. זה מעניין, כי בדרך כלל לא תבוא בקהל ה' כבר אין עמוני ומואבי, אבל העיר נשארת תמיד.

זו שאלה אחרת, כמה זמן היום אתה יכול לומר שמקום היה עיר הנדחת. אם אתה לא יודע, אסור לבנות? לא יודעים. לא יודעים.

השוואה נחל איתן — הקושיא הלמדנית

זה דבר מעניין. זו הקושיא המפורסמת למה מותר לבנות בכל מקום, כי זה ספק של נחל איתן, כל קבוע כמחצה על מחצה. זו הקושיא הלמדנית המפורסמת. אומרים שלא נוסעים בנחל איתן, ואם אומרים כל קבוע כמחצה על מחצה, כל מקום יהיה ספק נחל איתן.

מה שאתה יכול לכאורה לשאול היא אותה קושיא על ספק עיר הנדחת, לפי השיטה ש... אוקיי, אבל כנראה מקום כזה צריך בית הדין לתלות שלט, או משהו לרשום. לכאורה זה לא השוואה טובה, כי נחל איתן אינו פרסום כל כך גדול. כשאדם מת במקום זה אירוע ענק, זה חייב להיות כתוב בספרי היסטוריה, לא סתם.

מה זה "בנו אותה" — גנות ופרדסים מותר

אומר הרמב"ם הלאה, מה קורה כאשר אנשי עיר הנדחת היה להם הקדש עוד לפני שעבדו עבודה זרה? אולי היה, הם עבדו את שני העולמות, והם הקדישו לשם שמים. אה, יכול להיות שאלו הקדשים של הצדיקים שבה, אתה לא יודע. אה, יכול להיות.

אז כך, **קדשי מזבח**, מה שהוא הקדיש וכבר קיבל קדושת קדשי מזבח, כלומר, יש בהלכות קדשים, יש כאשר אומרים דברים באופן שראוי שיקריבו אותם, אז זה כבר, ברגע שאמרו שיקריבו אותו, **ימותו**, צריך למות.

מדוע? כי אי אפשר להביא אותו לקרבן, והדבר היחיד שאפשר לעשות עם קדשי מזבח הוא להביא לקרבן, אז צריך שימותו. כלומר, צריך לעשות כמו עם כל הבהמות האחרות, צריך להרוג אותו ולשרוף, כי **זבח רשעים תועבה**, אסור להביא אותו לקרבן. כמו אתנן זונה ומחיר כלב, כן.

דין קדשי בדיק הבית — יפדו ואחר כך ישרפו

מה קורה עם **קדשי בדיק הבית**, שהבהמה אין לה קדושת הגוף אלא קדושת דמים, שבדרך כלל ההקדש לוקח את הבהמה ומוכר אותה, ומשתמש בכסף לקודש? אז הדין, גם כאן **יפדו**, יפדו אותם על כסף, **ואחר כך שורפין אותן**, ואחר כך ישרפו אותם. הכסף הולך להקדש.

כן, אבל מי רוצה לפדות אם הוא יצטרך אחר כך לשרוף את הבהמה? שוב. אה, מי פודה אותם? האנשים עצמם פודים אותם. מי? הכסף של עיר הנדחת. הכסף של עיר הנדחת הוא גם כסף פסול לכאורה, כן. את הכסף צריך לזרוק. צריך למצוא אדם אחר שיפדה אותם.

יכול להיות שמוצאים נדבן, מישהו שרוצה לתת כסף להקדש שבית המקדש לא יפסיד. אבל בדרך כלל מי שפודה רוצה לקבל את הבהמה. אולי לוקחים את כספם? כן, אבל כספם יש לו גם דין שאסור לקחת מהשלל.

מחלוקת הרמב"ם והראב"ד

הראב"ד בכלל חולק, הראב"ד אומר שלא שורפים אותם. לפיו אין לו בעיה. הראב"ד אומר שתמיד זה לא שלו, כי ברגע שנתן אותו לבית המקדש זה כבר לא נכסיו. הוא נתן מתנה למישהו. הוא היה לפני הפדיון ומשאירים אותו, זה נשאר טוב. אפשר להשתמש בו.

כן, כן, כמו תמיד. כאילו אני יכול להבין שהראב"ד צודק, כי אם אחד מאיתנו היה נותן מתנת כסף, גם הוא לא היה צריך לשרוף אותה, כי זה כבר לא שלו, אפילו זה נשאר בביתו לכאורה. זה הדין שלמדנו, "נכסי חרם שנתקדשו בבאן". זו באמת קושיה טובה, קושיית הראב"ד.

אבל הרמב"ם אומר, **"יפדו ואחר כך ישרפו, מה שנאמר 'שלל ולא שלל שמים'"**. זה מאוד מוזר. כלומר צריך לשרוף אותם. נו, אני לא מבין, מה זה "מה שנאמר"? ה"מה שנאמר" הוא למה אפשר כן לפדות אותם. ומה הטעם לפדות אותם ואז לשרוף אותם? משהו מוזר, משהו לא מסתדר כאן עם הרמב"ם. מה הפשט?

זו משנה, ויש שתי דרכים איך לומדים את המשנה. זו סוגיא קצת מסובכת, איך הרמב"ם לומד את המשנה ואיך הראב"ד לומד את המשנה. אז כן, גם אני לא יודע.

אז פודים, ו"**אחר כך שורפין אותן, מה שנאמר 'שלל ולא שלל שמים'"**. "שלל שמים" אי אפשר, זו המעלה, אפשר עדיין לפדות אותם. כי אם לא כן לא היה אפשר לפדות אותם גם כן, כי ההקדש גם לא היה מותר ליהנות מהם, כמו הדין של "כל שלל תהיה".

דין בכור ומעשר שבתוכה

"הבכור והמעשר שבתוכה" - יש משל של "זבח שלמים תאכלוהו", אבל זה רק על קרבנות, לא על מעקה עליות עצמם. כן. **"הבכור והמעשר שבתוכה, שהן קדשי מזבח, ימותו"**. כי אם הם תמימים, נותנים את הבהמה עצמה, הבכור או המעשר נותנים עצמם, וזה אסור שהכהן יקח, כי זה כמו קדשי מזבח, וצריך להניח אותם למות. "ימותו" פירושו שורפים אותם.

הלכה י"ז: בהמה שהציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת

לרמב"ם יש מקרה כזה, הלכה מעניינה כזו. הוא אומר שלוש פעמים. בהמה ש... כמעט הייתי שמה. כן. בהמה שהציה של עיר הנדחת, שני אנשים היו להם שותפות, אחד מאנשי עיר הנדחת עם אחד מבחון, ויש בהמה אחת, **וחציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת בתוכה, הרי זו אסורה**, כל הבהמה אסורה. הרמב"ם כבר מסביר זאת. אבל **ואיסור שכנים**, אדם מעיר הנדחת עם שכן מהעיר הסמוכה היו להם בצק גדול ביחד.

הלכה י"ז (המשך) — דין שותפות בבהמה ועיסה

זה התרחק.

שולחן ערוך מתכוון כשזה שם. נראה כן.

אומר הרמב"ם מקרה כזה, הלכה מעניינת כזו. אומר הרמב"ם, **בהמה, שהציה של איש עיר הנדחת, שני אנשים היו להם שותפות, אחד מאנשי עיר הנדחת עם אחד מבחון, בבהמה אחת, חציה של זה וחציה של זה, בתוכה, הרי זו אסורה**, כל הבהמה אסורה.

הרמב"ם כבר מסביר למה. אבל **עיסה שהיא כן**, אדם מעיר הנדחת עם שכן מהעיר הסמוכה היו להם בצק גדול ביחד, **מותרת**. העיסה עדיין מותרת, כי **שיכול לחלוק עיסתו**, כי חצי העיסה כשרה.

אבל בהמה אי אפשר לומר חצי בהמה, כי כוח החיים הוא אחד. כשחותכים בהמה לחצי הבהמה לא תשרוד. עיסה אפשר לעשות בצק קטן יותר. בהמה אומרים כמו כל טיפת דם יש משניהם, ממילא כל הבהמה...

מה הלשון של הגמרא? **שיכול לכזית בזה וכזית בזה**. אבל כמו שאתה אומר, בהמה היא דבר חי, היא דבר אחד, אני לא יכול לחלק אותה. לא ישראו שני דברים חיים. זה דבר אחד.

בהמות של עיר הנדחת שנשחטו, אומר הרמב"ם הלאה, **מוציאין לשחיטה**, בדרך כלל הורגים אותן, הורגים אותן בסייף, ואת הנכסים שורפים. אבל מה קורה מוציאין לשחיטה? **אסורה בהנאה כשאר הנשחטות שאסורות בהנאה**.

הלכה י"ח — דין שער הראש ופאה נכרית

תרגום לעברית

אז אומר הרמב"ם הלאה, **שער הראש, שיער הראש, בין של אנשים בין של נשים שבה, מותר בהנאה**. מדוע? כי האנשים נהרגים, אבל שערם אינו נכסים ואינו אנשים.

אבל שער פאה נכרית, הרי הוא בכלל שללה ואסור. ממילא לומדים שפאה נכרית דינה כדין עיר הנדחת, אופס, כעיר הנדחת, רק אם היתה עיר הנדחת. זו הלכה מעניינת. זה פשט מעניין. זו הסיבה שהגמרא אומרת זאת. זה חפצא. שיער הרי אינו כן, אבל פאה נכרית הרי אינה שיער.

אז הגמרא שואלת שער של נשים צדקניות, והגמרא אומרת הנאה מילתא. אז כן.

דין פירות דקלים — מחוסר קביצה

אומר הרמב"ם הלאה, **פירות דקלים שבה, מותרים**. פירות התמרים, הוא לא מתכוון דווקא לתמרים, הוא מתכוון לפירות עצים בעיר הנדחת, מותרים. זה דבר פשוט, זה דבר פשוט.

וזה בדיוק מה שהוא אומר על הכלים. יש שם נפקא מינה בכל גמרא, אולי זה מחוסר קביצה. יכול להיות, זה דווקא. אולי לוקחים דברים שהם על כך, אז זה כבר מחוסר קביצה. דבר שכבר תלשו, חסר רק לאסוף אותו למקום אחד, את הדברים צריך לשרוף. יוצא פירות המחוברין שהן מחוסרין תלישה וקביצה ושריפה.

אומר הרמב"ם, כפי שאתה רואה את הסיבה מדוע שער הראש גם מותר בהנאה, זה משום שהוא עדיין מחוסר קביצה. אומר הוא, כאשר אתה קוטף את האילנות האסורים, זה עדיין מחוסר תלישה, האילנות עצמם, אז זה בטוח גם כן, כי זה גם מחוסר קביצה.

הלכה י"ט — דין הקדשות שבתוכה

גם באמת קדושה של עולה, זו בחינת עולה.

הלכה כ"א — מעלת דין עיר הנדחת: עולה, חרון אף, ברכה ורחמים

ולא עוד אלא שמסלק חרון אף מישראל, בזה מסירים את חרון האף, שנאמר "למען ישוב ה' מחרון אפו", והוא אומר גם אצל פנחס כתוב כך, כן, ש... טוב מאוד, כי הקב"ה כעס מאוד על עבודה זרה.

ומביא ברכה ורחמים, שנאמר "ונתן לך רחמים ורחמך והרבך". אולי כאן הרחמים פירושו, המפורסם אור החיים הקדוש, שזה רחמים שהאדם לא הופך לאכזרי, ומביאים ברכה ורחמים.

אבל פשט הפסוק, צריך לזכור, היהודי יאמר האור החיים הקדוש, פשט הפסוק הוא פשוט שהקב"ה מרחם עליך, והפשט הוא שכמו שהרמב"ם מביא במקום אחר, הרמב"ם, ששכר עבודה זרה הוא "אלא אלו שמטרידים את האדם אחר ההבל רחמים יבאו לעולם", שהם אכזרים כלפי עבודה זרה, זה רחמים, כי העולם, עולם טוב יותר הוא עולם שעובד את ה'.

כמו שלמדנו בשבוע שעבר את הפרשה, "מי יודעך היום", אפשר לדבר הרבה עם ברכה כי עשו את המצווה.

רחמנות ואכזריות בעיר הנדחת — סיכום השקפתי

אבל הפשטות היא, צריך לזכור, היהודי הכיר את האור החיים הקדוש, אבל הפשטות היא שהקב"ה מרחם על העולם.

והפשט הוא, כמו שהרמב"ם מביא במקום אחר, הרמב"ם שהשייכות לאכזריות היא על אלו שמטילים על עצמם אחריות על רחמים בעולם. שהם אכזרים כלפי עבודה זרה, זה רחמים, כי העולם, עולם טוב יותר הוא עולם שעובד את ה'.

המעשה של "מי לה' אלי" — אכזריות כשצריך

כמו שלמדנו בפרשה השבועית הקודמת, "מי לה' אלי", אנחנו מכירים את הגמרא בברכות, כי הוא עשה את המצווה של אכזריות כשצריך.

שיטת הרמב"ם שחרון אף הוא רק על עבודה זרה

וחרון אף, הרמב"ם מפורסם, הוא אומר במורה שחרון אף כתוב בתורה רק על עבודה זרה. זו קושיה גדולה, זו קושיה גדולה, כי הרמב"ם אומר כך, שהדבר העיקרי שמביא חרון אף על העולם חס ושלום הוא עבודה זרה.

אז ממילא, זה לכאורה להיפך, היצר הרע אומר לו "רחם", אומר הוא "לא, רחמים הוא כשהורגים אותו, לא כשמשאירים אותו לחיות".

האיסור של לרחם על עובדי עבודה זרה

לגבי הפרק הבא נראה יותר את האיסור של לרחם על עובדי עבודה זרה, איסור ברור מפורש.

אה, הוא נותן כאן הלכה שלמה, אז זה לכאורה דרך האמצע של להיות מעניין, של רחמים או כעס, אני לא יודע מה. אבל כאן צריך כן להיות אכזריות. כן. בסדר.

אבל בעלי מומין זה עדיין אותה הלכה שזה רק... מה? זה רק מומים שהוא פודה, עדיין אותו דבר. כן, בכלל בהמה של נהרגים, לא, אבל צריך כן להרוג אותם. על זה לא אומרים "שלו ולא שלל שמים". נכון, כי הבעלים יעשה כמו יפדה, כמו הדין של בדק הבית, הקודש יש לו רק את הכסף מזה. אז אפשר לתת לו את הכסף.

אז למה נותנים לו את הכסף? אולי לוקחים דווקא את הכסף של עיר הנדחת. אבל הבהמה עצמה היא בהמה. לא מסתדר. לא מסתדר.

אה, כי הבעלים היה יכול לאכול אותה. כי זה בעל מום, הבעלים היה יכול לאכול אותה ולפדות אותה. ממילא זה בכלל שלו. כאשר הבעלים לא יכול לאכול אותה, זה שייך להקדש, אפשר רק לא להביא אותה אם זה עובד עבודה זרה. אבל מכיוון שזה בעל מום, הרי הבעלים יכול להחזיק ולפדות ולאכול, ובאמת לשלוח את הכסף, ממילא זה בכלל בהמה של נהרגים.

הלכה כ' — דין תרומה שבתוכה

הוא אומר כאן עוד משהו, דבר מתוק מאוד. הוא אומר כך, הוא ממשיך, תרומה שבתוכה, תרומה שמונחת שם, אם הגיע ליד כהן, ירקב. ישאירו אותה להירקב, ולא לתפוס מה ההבדל. והכהן הרי גם טמא בעיר הנדחת. זה הדיבור. ולמה לא שורפים אותה? כן שורפים אותה. רש"י אומר כן ששורפים אותה. אולי לא היה לו זמן לדבר.

בסדר. אם עדיין ביד ישראל, ינתן לכהן שבעיר אחרת. אולי אי אפשר לשרוף אותה כי יש לה איזו קדושה, אז ממתנים לירקב. אני לא יודע. אם עדיין ביד ישראל, אם עדיין לא נתנו אותה לכהנים, כן, רש"י אומר שישאירו אותה עד שתהפך לכלי העשוי להרקב. לא שורפים אותה כי זה משהו קודש, משאירים אותה להירקב, אומר הוא.

אם זה עדיין ביד ישראל, הפשט הוא לא שלו, כי אתה לא צריך לתת אותה לכהן, כי זו תרומה שבתוכה, כמו שמדברים כמה זמן ברגע שזה מעשר, נותנים אותה לכהן למתנת כהונה, נחת רוח לשמים מקדושתם קדושת הגוף, ועל זה גם אין זביחה לשמה תעבור אלא על המזבח, והכהן יכול לאכול אותה כרגיל.

דין מעשר שני וכתבי הקודש

מעשר שני וכסף מעשר שני וכסף מעשר שני, או כסף שכבר פדו מעשר שני לכסף מעשר שני, בעצם זה שייך לבעל הבית, כי בעל הבית אוכל אותו בירושלים, אז בדרך זה קודש, יש לו קדושה, ובטומאה צריך לשרוף אותו כי זה זלזול בקדשים, אבל גם אסור לאכול אותו כי רק בעל הבית יכול לאכול אותו.

אז ראייה לגנזי, כתבי הקודש, וכתבי הקודש הם גם כתבי הקודש שאסור לשרוף גם מאותה סיבה. מאיזו סיבה? כי זה כתבי הקודש, כי זה קיבל את החותם של אנשי עיר הנדחת שזה לגנזי.

אומר הרמב"ם, מסיים את זה עם הענינים של ההלכות של עיר הנדחת.

כלומר הכל בטוח פרטים של דברים שהם קודש או ששייכים לה'. וכמו שותפות, פירושו שזה עשר בנאי, שזה נשרף לגמרי. ועכשיו לומדים שיש